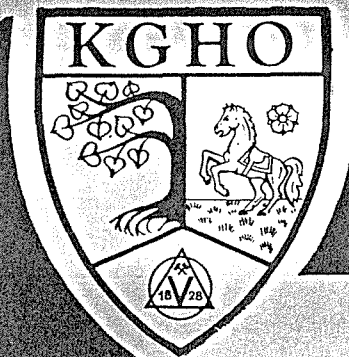
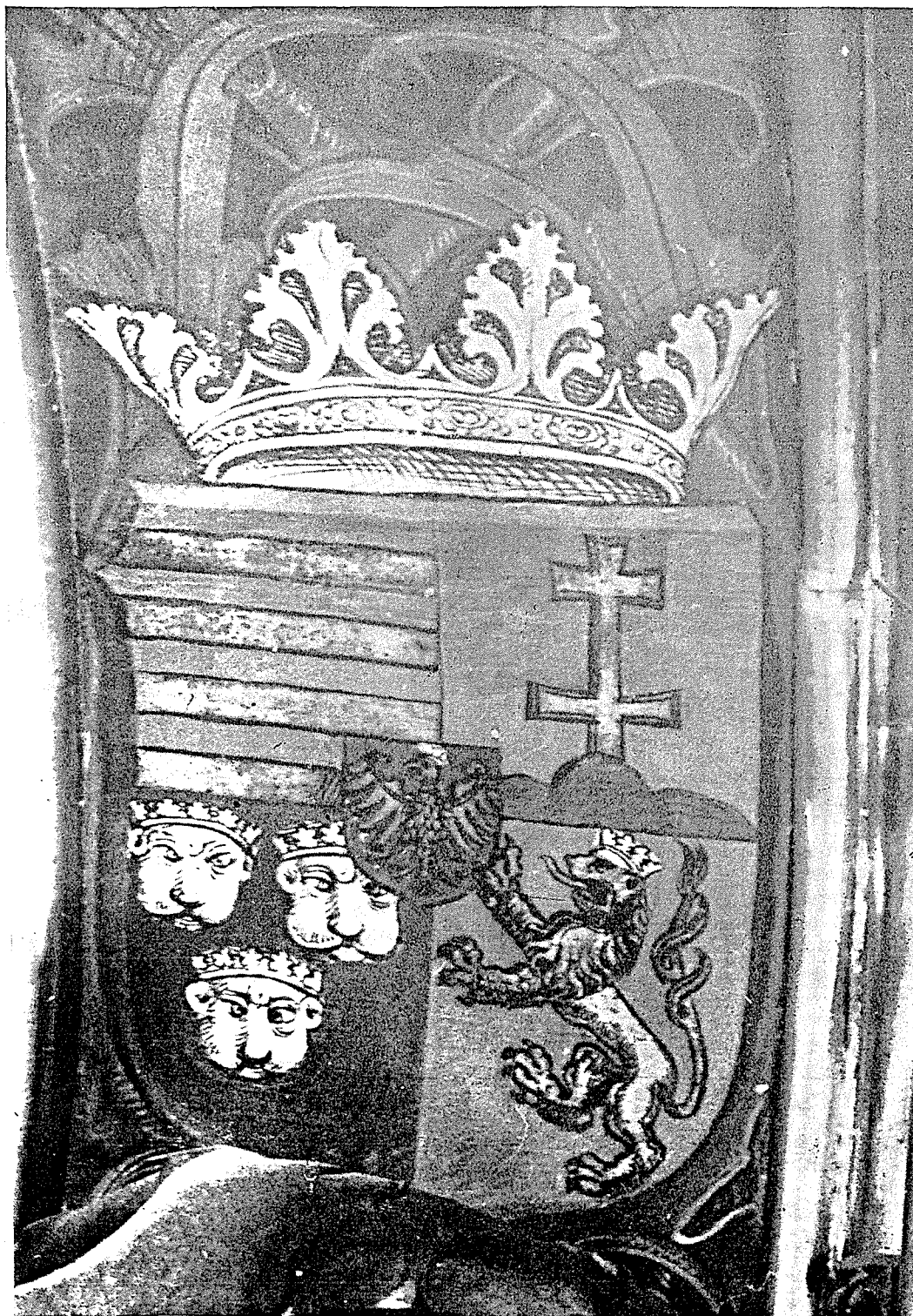

ZPRAVODAJ

Klub genealogů a heraldiků Ostrava Domu kultury ROH VŽSKG

číslo

26

Obsah:

Mária Rákociová: Heraldické pamiatky v chráme sv. Jakuba v Levoči do konca 16. storočia	27
Kazimierz Jasiński: Polsko a sňatková politika Václava II.	40
Petr Pavliňák: Aplikace městského znaku v politické výzdobě Ostravy	39
Vladimír Kejla: K problematice růže ve znaku města Ostravy	43
Heraldika na stránkách vlastivědných časopisů — Těšínsko 1957—1985	44
Do vaší knihovny	45
Z činnosti klubu	46
Josef Pilnáček: Rody starého Slezska — dodatky	47

Adresy autorů:

Mária Rákociová, Státní oblastní archiv, Sedláčkova 44, 306 12 Plzeň.
Prof. dr. Kazimierz Jasiński, Kraszewskiego 22 m.2, 82—100 Toruń, PLR.
PhDr. Petr Pavliňák, Charkovská 1244, 708 00 Ostrava-Poruba.
Vladimír Kejla, Vrbenského 11, 701 00 Ostrava 1.

ZPRAVODAJ — vydává Klub genealogů a heraldiků Ostrava DK ROH Vítkovic. Řídí PhDr. Karel Müller s redakční radou. Zodpovědný redaktor: Vladimír Markl. Grafická úprava: PhDr. Petr Pavliňák.

Veškeré články, drobné příspěvky a jinou korespondenci zasílejte laskavě na adresu: KGHO, pošt. schr. 217, 729 17 Ostrava 1. Schváleno k tisku odborem kultury NVO pod č. j. kult/84/946/Tom ze dne 16. 3. 1984. Uzávěrka čísla 26 byla 4. června 1986.

Vytiskl Městský podnik služeb Frýdek-Místek, obor 05, Vratimov. Číslo zakázky 5352.

Na 1. straně obálky: Obr. č. 1 (k článku M. Rákociové)

Na zadní straně obálky: Vstupní poutač č. 7 (k článku P. Pavliňáka).

Heraldické pamiatky v chráme sv. Jakuba v Levoči do konca 16. storočia

Chrám sv. Jakuba v Levoči nesporne patrí medzi najpozoruhodnejšie gotické pamiatky v našom štáte. Upútava pozornosť vyspelou architektúrou, najmä však vysokou umeleckou úrovňou vnútorného zariadenia. Pre množstvo a kvalitu v ňom zachovaných pamiatok bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Často sa o ňom pojednáva v umelecko-historickej literatúre, hlavne z hľadiska architektúry a histórie umenia. Početným heraldickým pamiatkam svätajakubského chrámu sa však doteraz venovalo veľmi málo pozornosti. Ak sa o nich literatúra vôbec zmieňuje, bývajú iba zbežne spomenuté. Nachádzame tu však značné množstvo erbov, umiestnených jednak jednotlivo, jednak zdobiacich náhrobné kamene. Ich podrobnejšie štúdium môže byť historikovi nápomocné pri rekonštrukcii minulých storočí chrámu i mesta Levoče. Nájdeme tu erby štátne a kráľovské, niekoľko vyobrazení erbu mesta Levoče, erby rodín i znaky jednotlivých šľachticov a mešťanov. Kvôli prehľadnosti nasledujú usporiadané v práve spomenutom poradí.

Erby štátne a kráľovské:

Levoča mala vždy úzke vzťahy ku kráľovstvu i k jednotlivým panovníkom, to zdôrazňuje i skutočnosť, že základom levočského erbu je uhorský dvojkríž. Tento **erb Uhorska** nachádzame v chráme trikrát, vždy v podobe strieborného kríža (dvojitého) na zelenom trojvrší. Dvakrát je uhorský erb vyobrazený na balustráde chóru z konca 15. storočia, je tu vytesaný do kameňa a polychrómovaný. Erb umiestnený vľavo na balustráde chóru má červený štít, literatúra ho uvádza ako erb Ľudovíta II. Uprostred dolnej časti balustrády je erb Uhorska v menšom vyhotovení, farba štítu je modrá. Tretíkrát nachádzame uhorský štátny znak paralelne so znakom mešťana, vypálený v trojsedadlovej lavici. Lavica pochádza zo začiatku 16. storočia, je umiestnená v južnej lodi chrámu, vľavo od vchodu. [17, s. 246 s vyobrazením; 20, s. 16]

Ako pamiatku na okázalé stretnutie bratov Jagelloncov v Levoči na jar r. 1494 nachádzame na oltári Panny Márie Snežnej **erb Poľska**. Je umiestnený na ľavej strane predely oltára, pravú stranu zdobí erb Levoče. Erb je vyrezávaný z dreva, na červenom štíte má orlicu neurčitej farby so zlatou korunkou. [4; 7, s. 69; 10, s. 37; 17, s. 191; 20, s. 26]

Levoču navštevoval aj jej priaznivec Matej Korvín. Okolo roku 1480 dal v chráme sv. Jakuba postaviť votívny oltár, zvaný korvínovský, alebo Vir dolorum. Predelu tohto oltára zobia dva erby, vyrezávané z dreva a polychrómované. Patria Matejovi Korvínovi a jeho manželke Beatrix z Neapolu. **Erb Mateja Korvína** má štvrtý štít s malým srdcovým štítom. Prvé, červené pole štítu má na zelenom trojvrší strieborný dvojkríž. V druhom, tiež červenom poli, sú 4 strieborné brvná, v treťom červenom poli je vľavo otočený strieborný lev so zlatou korunkou. Štvrté pole je mod-

ré a obsahuje 3 červené leopardie tváre, korunované zlatými korunkami. V srdcovom štíte je na striebornom poli čierny havran s červenou zbrojou, ktorý sedí na zelenej halúzke a v zobáku drží prsteň.

Erb Beatrix z Neapolu má kolčí červený štít, prvé a štvrté pole je delené: v ľavej polovici sú na červenom poli 4 strieborné brvná, v pravej je na zlatom poli 8 červených ľalií v usporiadaní 2 a 1. Vedľa ľalií je červený berlový kríž (patibulata), sprevádzaný štyrmi malými krížikmi. V druhom červenom poli sú 3 zlaté koly. Tretie pole je totožné s prvým, tak ako štvrté pole s druhým. V stuhe nad oboma erbami sú nápisy, identifikujúce erby. [3, s. 60–63; 7, s. 72; 10, s. 38; 16, obr. 158; 17, s. 190]

Vladislav II. bol tiež panovníkom Levoči priaznivo nakloneným, preto nie náhodou nachádzame jeho erb v chráme sv. Jakuba až trikrát. **Erb Vladislava II.** má štvrtý štít s malým srdcovým štítom. V prvom červenom poli sú 4 strieborné brvná, druhé pole, tiež červené, obsahuje strieborný dvojkríž na zelenom trojvrší. V treťom, modrom poli sú 3 korunované leopardie tváre nezreteľnej farby a v štvrtom červenom poli je zlatý korunovaný lev. V srdcovom červenom štíte je zlatá korunovaná orlica. [Obr. č. 1] Na najstaršom vyobrazení Vladislavovho erbu uprostred balustrády chóru z konca 15. storočia je poradie polí obrátené, zmenené sú aj niektoré farby: pole pod dvojkrížom je modré a lev i leopardie tváre sú čierne (pôvodne boli zrejme zlaté). Tento erb je vytesaný do kameňa. Druhý Vladislavov erb je namaľovaný na ľavej strane hlavného oltára, vyhotoveného asi v r. 1508–1517. Tu sa nad erbom vznáša koruna. Tretí erb sa nachádza na ľavej strane oltára sv. Jánov, ktorý dal v roku 1520 zhotoviť vtedajší levočský farár a známy humanista Dr. Ján Henkel. Obraz erbu je namaľovaný na vyrezávanom drevenom štíte. Jeho pendantom, tak ako aj na hlavnom oltári, je erb Levoče. [7, s. 77; 8, s. 33; 9, obr. VII a 83; 16, obr. 149; 17, s. 196 a 198 a obr. č. 381; 20, s. 16, 25 a 35]

Erby mesta Levoči:

Pôvodný levočský armáles sa nezachoval, zhorel pri rozsiahlom požiari Levoče v r. 1550, ktorému podľahol aj mestský archív. Levočský erb sa tak zachoval len na niekoľkých starších odtlačkoch pečatí a v chráme sv. Jakuba, a to v piatich vyobrazeniach. Na červenom štíte erbu vyrastá zo zeleného trojvršia strieborný dvojkríž, z oboch strán podopieraný dvoma striebornými levmi so zlatými korunami na hlavách. Klenotom je strieborný dvojramenný kríž, vyrastajúci z prilby s červenými prikrývadlami. Najstarším vyobrazením tohto erbu v chráme je jeho maľba na svorníku klenby severnej predsiene z druhej polovice 15. storočia. Z konca 15. storočia pochádza aj kamenný reliéf erbu na pravej strane balustrády chóru, na ktorom sú však levy i dvojkríž čierne, možno v dôsledku znečistenia.

Obr. 2

V ďalších troch prípadoch nachádzame levočský erb na oltároch: na oltári Panny Márie Snežnej je jeho reliéf vyrezávaný z dreva a polychrómovaný, ktorý spolu s reliéfom erbu Poľska pochádza z roku 1494. (Obr. č. 2) Na hlavnom oltári chrámu sa nachádza erb Levoče namaľovaný na pravej strane oltára, zhotoveného Majstrom Pavlom v r. 1508—1517. Jeho pendantom je erb Vladislava II., podobne ako aj na oltári sv. Jánov z r. 1520. Tu je levočský erb namaľovaný na vyrezávanom štíte. (7, s. 77; 8, s. 31 a 55; 9, obr. VII a 83; 10, s. 39; 17, s. 191, 198 a obr. 381; 20, s. 16 a 25)

Rodové erby:

Erby rodín tvoria v svätjakubskom chráme najpočetnejšiu a najzaujímavejšiu skupinu. Nachádzame ich väčšinou na náhrobných kameňoch a mortuáriách. Okrem erbov levočských rodín sú tu aj erby cudzích ľudí, ktorí náhodou umreli v Levoči a boli pochovaní v chráme. Mimoriadnu pozornosť si zaslúžia epitafy s erbami jednej z najvýznamnejších rodín v Uhorsku v 15.—17. storočí — rodiny Turzo.

Turzovci, sídliači v 15. storočí v Levoči sa zaradili medzi významných banských a obchodných podnikateľov v Európe, súčasne jednotliví členovia rodu zastávali aj vysoké štátne funkcie v Uhorsku. Tento slávny rod mal v chráme sv. Jakuba svoju rodinnú hrobku. Tu boli jeho členovia pochovávaní až do 17. storočia, hoci už v 16. st. Turzovci v Levoči nežili. Hrobka stála uprostred chrámu, ale v r. 1753 bola pri renovácii

Obr. 3

Obr. 4

chrámu po požari zrušená. Dnes je väčšina turzovských náhrobných kameňov umiestnená v tzv. krstnej kaplnke, v zadnej časti južnej bočnej lode chrámu. Zachovalo sa na nich 11 priamych erbov rodu a 3 erby spríbuznených rodín. **Erb rodiny Turzo** má delený štít: v jeho vrchnej červenej polovici je zlatý polovičný korunovaný lev. Spodná zlatá polovica erbu obsahuje 3 červené ruže. Klenotom je zlatá polovica korunovaného leva, vyrastajúceho z koruny. Prikrývadlá sú červeno-zlaté. Štít je iba v jednom prípade naklonený a poloha leva je niekoľkokrát obrátená.

Za najstarší epitaf s erbom Turzovcov je považovaný náhrobný kameň z červeného mramoru, zamurovaný v južnej vonkajšej stene chrámu. Keďže bol predtým umiestnený v dlažbe južnej predsieni a chodilo sa po ňom, je veľmi poškodený. Dá sa na ňom rozoznať iba erb — naklonený štít s prilbou, prikrývadlami a klenotom — vyrastajúcim levom. Štít obsahuje pozostatky rovnakého leva menších rozmerov. V jeho spodnej časti sa črtajú 3 značne poškodené ruže. Podľa charakteru a kresby erbu sa tento epitaf datuje do druhej polovice 15. storočia. Mohol patriť buď Jurajovi Turzovi (zomrel v r. 1458) alebo jeho synovi Martinovi Turzovi (zomrel v r. 1465). Tento erb opísal v 70 rokoch minulého storočia Imrich Henszlman (7, s. 139). Podľa dnešného stavu bádania (12, s. 260) je na tomto epitafe najstarší erb Turzovcov. (Obr. č. 3)

Ďalšie vyobrazenie turzovského erbu z 15. storočia sa nachádza na konzole klenby severnej predsieni chrámu, datovanej do konca 15. storočia. Tento erb je

namaľovaný farebne, jeho pendantom je erb Levoče.

Zo 16. storočia sa v chráme zachovali tri erby Turzovcov, všetky na epitafoch, nachádzajúcich sa v krstnej kaplnke. Dva tieto epitafy sú si veľmi podobné, majú do kameňa vytesanú podobu svojho nositeľa a v spodnej časti erb. Patria Jánovi I. Turzovi (zomrel v r. 1508) a Jánovi II. Turzovi (zomrel v r. 1558). Ďalší z epitafov zo 16. storočia je bohato členený a umelecky hodnotný. Bol vyhotovený pre Alexia II. Turzu v roku 1594, v ľavom dolnom rohu má umiestneného anjela držiaceho vavrínový veniec, vo vnútri ktorého je obvyklý turzovský erb.

Ján I. Turzo sa narodil v Levoči 30. 4. 1437. Tento známy banský odborník a podnikateľ sa v roku 1463 usadil v Krakove. Bol otcom najvýznamnejších členov rodu a tiež iniciátorom spojenia Turzovcov s rodinou Fugerovcov. (18, s. 160—163, tam aj ďalšia literatúra o ňom.)

Ján II. Turzo, narodený v r. 1494, v literatúre uvádzaný ako Ján V. bol hlavným županom Spišskej župy, majiteľom bojnického a spišského hradu. Na jeho erbe je zaujímavé, že lev je orientovaný doľava, ako napr. aj v zlatej knihe Fugerovcov. (1; 3, s. 107—108 a obr. č. 2; 5, obr. za s. 474; 7, s. 132; 10 s. 65—66; 11, s. 201—202; 14, s. 344—345; 16, s. 171; 17, s. 207; 20, s. 41; 21, zv. II. s. 350)

Alexius II. Turzo bol hlavným županom Spiša a prefektom Spišskej komory. Bol otcom palatína Stanislava Turzu. (3, s. 108—109, obr. 81; 7, s. 136—137; 9, obr. 104; 10, s. 68—69; 21, zv. IV. s. 113)

Obr. 5

Pre úplnosť uvádzam ešte dva datované a identifikované turzovské erby, pochádzajúce už zo 17. storočia. Zhodou okolností sú oba v dvojakom vyhotovení — farebne vyobrazené na pohrobných štítoch — mortuáriách a na kamenných tabuľkách v krstnej kaplnke.

Jeden z nich patrí **Krištofovi III. Turzovi**, narodenému r. 1583. Stal sa hlavným županom Spiša a Šariša, patrili mu hradné panstvá Hlohovec, Bojnice, Tematín a Richnava. Zomrel na Spišskom hrade 7. apríla 1614. Z tohto roku pochádzajú obidve vyobrazenia erbu. Erb na mortuáriu je identifikovaný nápisom, tabuľka s erbom sa dá identifikovať iba nepriamo, podľa majuskulných písmen na tabuľke: T. D. B. P P S. S. C. (Turzo de Bethlenfalva, perpetuus... Scepusiensis et Sarosiensis comitatus) [1; 3, s. 109; 7, s. 139; 10, s. 69; 20, s. 41; 21, zv. II. s. 351] (Obr. č. 4).

Posledným Turzovcom, ktorý bol pochovaný v Levoči je **Stanislav Turzo**. Narodil sa v Bojniciach 24. 7. 1576 a zomrel 1. 5. 1625. Bol hlavným županom Spišskej župy, neskôr kráľovým radcom a v r. 1622 dosiahol hodnosť palatína. Oba jeho erby — z mortuária i z tabuľky, sú takmer totožné s erbami jeho brata Krištofa. Erb na mortuáriu je tiež farebný a tabuľka s jeho erbom je identifikovateľná majuskulnými písmenami: u C D D S T D B F R H P (Illustrissimus comes dominus dominus Stanislaus Turzo de Bethlenfalva regni Hungariae palatinus). [1; 3, s. 110, fot. č. 3; 7, s. 137—138; 9, obr. č. 103; 10, s. 67 a 69; 12, s. 262; 20, s. 42—43; 21, zv. II. s. 352]

Medzi turzovskými erbami sa nachádzajú niektoré vyobrazenia, ktoré pre nedostatok údajov zatiaľ nemož-

no bezpečne identifikovať. Jedným z nich je umelecky vyhotovený erb dvoch rodov na kamennej tabuľke v krstnej kaplnke, datovaný umeleckohistorickou literatúrou do 16. storočia. [3, s. 103, obr. 80] Je tu erb Turzovcov s levom obráteným doľava a vedľa neho anjel ako štítotoň drží štít, na ktorom z trojvršia vyrastá polovičný vlk, sprevádzaný mesiacom a hviezdou. Zrejme ide o kombináciu erbov rodín **Turzo** a **Zápoľský**, podľa epitafu sa však nedá zistiť, o ktorých členov rodín konkrétne ide. [16, obr. 21; 17, obr. 299]

Na vonkajšej stene južnej lode chrámu je zamurovaný veľmi poškodený kamenný epitaf, ktorý má v dolnej časti dva erby. Erb na pravej strane má v štíte 3 uprostred spojené parohy a v klenote chochol z peria. Vľavo je erb Turzovcov. Z pozostatkov textu epitafu sa dozvedáme, že patril zrejme osobe ženského pohlavia, ktorá umrela v roku 1590 vo veku 37 rokov. Jej manžel sa pravdepodobne volal Krištof. Zdá sa, že ide o nejakú ženu z rodu Turzovcov, vydatú za človeka, ktorého priezvisko sa dozvieme až po identifikovaní jeho zriedkavého erbu. Literatúra tento epitaf vôbec nespomína. (Obr. č. 5)

Na jednej z početných kamenných tabuliek v krstnej kaplnke nachádzame ojedinele stojaci erb, ktorý má na štvrtom štíte ešte srdcový štít. V prvom poli štítu je korunovaná orlica, druhé a tretie pole má dve brvná, medzi ktorými sú dve osemcípé hviezdičky a štvrté pole obsahuje opevnenie s vežou. V malom srdcovom štíte vyrastá z kola polovičný jeleň. Klenot tvorí súbor troch prilieb. Na prostrednej z nich je korunovaná orlica, na pravé prilbe je obrnené rameno a vľavo rameno

Obr. 6

nesúce zástavu. Tento erb opisuje Novák (12, s. 94) ako grófsky erb rodiny Erdödy z roku 1580. Podľa iniciálok na tabuľke: C.S.E.D.M. {Comitissa Susanna Erdödy de Monyokerék} možno súdiť, že ide o erb **Zuzany Erdödyovej**, manželky Krištofa III. Turzu, ktorá zomrela v roku 1633. (11, zv. IV. s. 60; 21, zv. IV. s. 130–131) (Obr. č. 6)

Juraj Ulenbach (Eulenbach) bol významným košickým mešťanom, akiste levočského pôvodu. Koncom 14. storočia dal k chrámu sv. Jakuba v Levoči pristaviť kaplnku sv. Juraja, v ktorej bol aj v júni 1392 pochovaný. Jeho náhrobný kameň z červeného mramoru leží dodnes v kaplnke a okrem kruhopisu nesie erb Ulenbacha. V naklonenom štíte erbu je prevrátený dvojkríž, ktorý vo vrchnej tretine pretína vlnovka. Klenotom na prilbe s jednoduchými prikrývadlami je sova s rozťahnutými krídlami. Erb je z roku 1392. (1; 3, s. 100; fot. č. 75; 7, s. 126; 10, s. 10–12 a 64; 17, s. 206 a 208; 20, s. 11)

V južnej lodi chrámu vľavo od vchodu je trojsedadlová lavica, na ktorej je vyrezávaný znak Uhorska a vedľa neho **znak neznámeho** levočského mešťana: Na štíte je akoby z jedného ramena majuskulného písmena H vyrastajúci kríž. V spodnej časti štítu je vetvička s kvetinou s piatimi lupienkami. Lavica sa datuje do roku 1502. (17, s. 246)

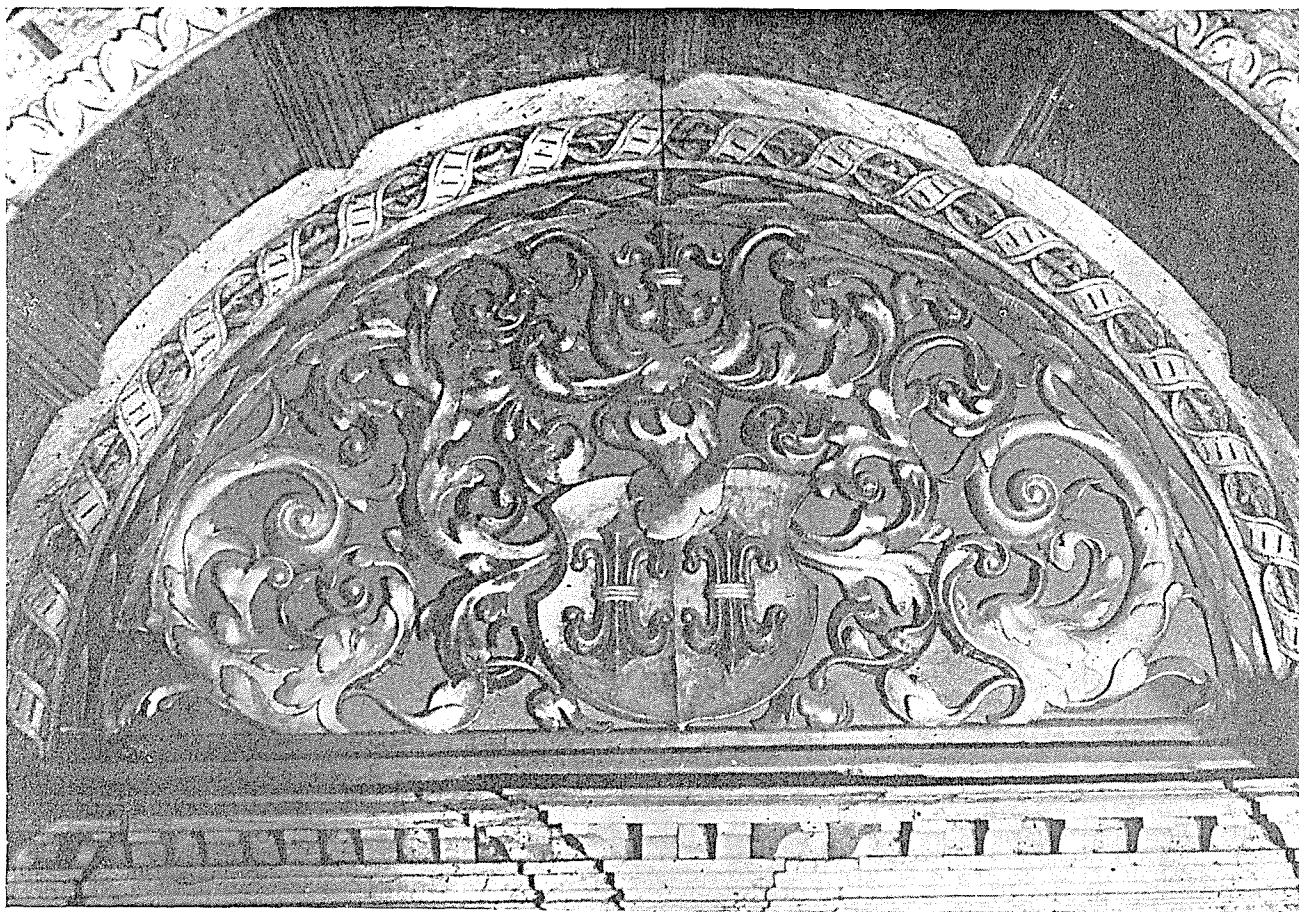
Medzi najkrajšie pamiatky umeleckého remesla v chráme sv. Jakuba patrí trojsedadlová lavica s bohatou intarziou, umiestnená pri podpornom pilieri oproti južnému vchodu. Jej tvorca zanechal na nej svoje meno a značku: **Gregor Tischler** (stolár) z **Kežmarku**.

Obr. 7

Na kolčom štíte znaku sú dva skrížené kordy, ktorých hroty sú spojené poloblúkom. Vznik lavice sa datuje na začiatok 16. storočia. (3, s. 43; 7, s. 119; 10, s. 63; 17, s. 246, fot. č. 464)

V lete roku 1530 v Levoči zomrel a bol pochovaný v chráme **Krištof Perner** de Schachen — kapitán Spišského hradu. Na stene severnej predsiene chrámu visí jeho pohrobný štít — mortuárium, zhotovený z dreva

Obr. 8

a polychrómovaný maliarom Valentínom. Okrem kruhopisu obsahuje Pernerov erb: štvrtý štít má v prvom a štvrtom čiernom poli vztýčeného zlatého medveďa, v druhom a treťom poli červeno-čierno štiepených, po dve zlaté, od seba odvrátené orlie hlavy, medzi ktorými je palcát. Na dvoch klenotoch sa polovičný medveď a orlie hlavy opakujú. (6, s. 36–46; 19, s. 152) (Obr. č. 7)

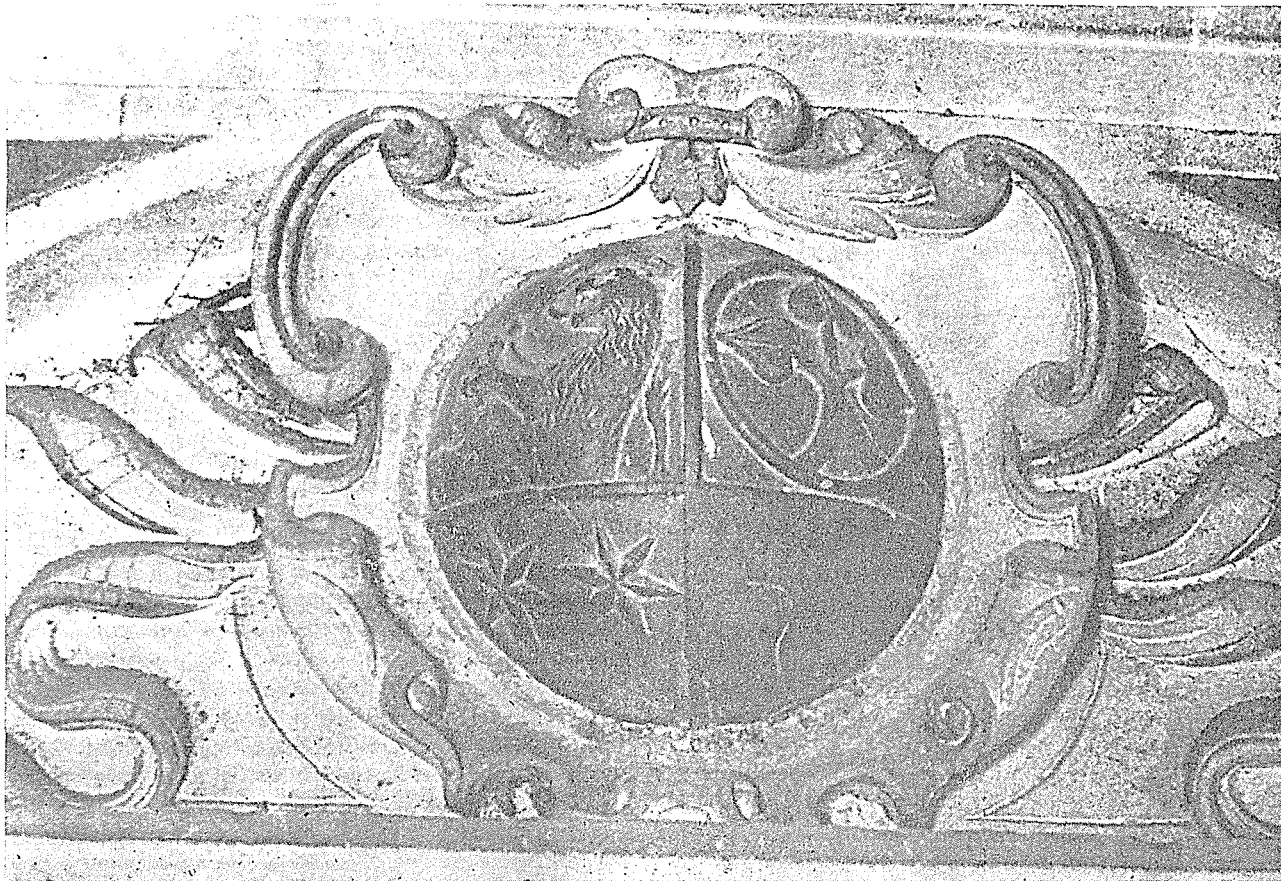
Podobne ako Perner, pri pobyte v Levoči zomrel a bol pochovaný v svätjakubskom chráme i **Wilhelm von Reichenburg**. Bol kapitánom nemeckých landsknechtov, ktorí bojovali po boku kráľa Ferdinanda proti Jánovi Zápoľskému. Jeho drevený polirobný štít z roku 1538 zdobí tiež severnú predsieň chrámu. Nesie erb so štvrtým štítom, ktorý má v prvom a štvrtom poli na zlatom podklade čierneho psa, korunovaného zlatou korunkou. V druhom a treťom tiež zlatom poli je podobne korunovaný červený drak. Nad štítom sú dve prilby s červeno-čiernymi prikrývadlami, ktorých klenotmi sú obe štítové znamenia. (15, obr. č. 100)

Krupekovci patrili v 1. polovici 16. storočia k najvýznamnejším kupcom v Krakove. Obchodovali hlavne s rudou. Šebastián Krupek viedol ich levočskú expozitúru pre obchod s Uhorskom. V Levoči patrili k najbohatším mešťanom, istý čas bol aj tridsiatkárom a richtárom mesta. V roku 1515 udelil Žigmund I. Krupekovcom šľachtictvo a erb. (2, zv. V., s. 394–395; 13, časť II., s. 165 a 281 a obr. č. 1619) Krupekovci mali v chráme sv. Jakuba dvojsedadlovú lavicu z roku 1542, ktorá má uprostred vrchnej časti ich umelecky vyhotovený erb, pozostávajúci zo štítu červenej farby, na ktorom

sú vedľa seba dve biele lalie. Klenotom je lalia, umiestnená medzi dvoma z prilby vyrastajúcimi rohmi. (Obr. č. 8) Na stĺpikoch po stranách lavice nachádzame ešte dva maličké vyrezávané erby. Na pravej strane je v štylizovanom štíte jedna lalia, ľavý stĺpik má v štylizovanom štíte šíp, obrátený hrotom dole a prekřížený stopkou trojlístka ďateliny. (3, s. 43, fot. č. 45; 7, s. 117; 17, s. 247, obr. č. 463)

Významnou kupeckou rodinou boli aj **Tribelovci**. Pochádzali z Poľska a tiež dosiahli povýšenie do šľachtického stavu. **Gregor Tribel**, jeden z najaktívnejších krakovských kupcov z konca 16. storočia mal úzke obchodné styky s Levočou. Jeho manželkou bola Katarína Šilingová, pochádzajúca z ďalšej známej kupeckej rodiny. Oba zomreli v Levoči, ona v roku 1593 a on v roku 1595. V chráme majú honosný kamenný epitaf, umiestnený vedľa vchodu do sakristie. Na pologuli nad epitafom je umiestnený erb: v prvom poli štvrtenej pologule sa nachádza rastúci lev. Druhé pole zaberá kruh, v ktorom je vetvička s tromi lipovými listami. V treťom poli ležia vedľa seba dve 6cípe hviezdy, štvrté pole je prázdne. Epitaf je asi z roku 1595. (10, s. 70) (Obr. č. 9)

V severnej lodi chrámu je na druhom stĺpe epitaf **Juraja Engelharta**. O jeho osobe a činnosti nie je, žiaľ, nič známe. Narodil sa asi v roku 1558, umrel 6. marca 1598. Nad epitafom je erb, nepomaľovaný kamenný reliéf. Delený štít má v hornej časti rastúceho korunovaného anjela s mečom v pravej ruke, v dolnej polovici sú tri kosmé brvná. Klenotom je anjel z vrchnej

Obr. 9

Obr. 10

polovice štítu, vyrastajúci z korunovanej prilby. (10, s. 71). (Obr. č. 10).

Stav heraldických pamiatok v chráme je pomerne dobrý, vynímajúc niekoľko veľmi poškodených kamených epitafov. Často sa však dá len veľmi ťažko rozlíšiť farba súčastí niektorých erbov, skreslená znečistením, prípadne oxidáciou kovových figúr erbu. Prajme týmto pamiatkam dobrú starostlivosť a viac pozornosti historikov, pretože v spojení s písomnými prameňmi sú hodnotným doplnkom pre rekonštrukciu obrazu života mesta v minulosti.

Použité pramene a literatúra

1. Bélik, Jozef: *Visitatio canonica L. R. civitatis Leutschoviensis*. Rukopis v ŠOBA v Levoči, fond Spišské biskupstvo, z roku 1832.
2. Bobrovicz, Ján Nepomuk: *Herbarz Polski Kaspia Niesickiego S. J.*, tom V., Lipsko 1840.
3. Diváld, Kornél: *Szepesvármegye művészeti emlékei*, Budapešť 1905.
4. Divéky, Adorján: *Az 1494. évi löcsei fejedelmi kongresszus. Közleményel Szepes vármegye múltjából V*, 1913, s. 7—25.
5. Fraknól, Vilmos: *A Hunyadiak és Jagellók kora (1440—1526)*. *A Magyar nemzet története IV*, Budapešť 1896.
6. Hain, Gáspár: *Löcsei krónikája I—III*, Levoča 1910—1913.
7. Henszlmann, Imre: *Löcsének régiségei. Monumenta Hungariae archaeologica*, Budapešť 1878.
8. Homolka, Jaroslav a sp.: *Majster Pavol z Levoče*, Bratislava 1961.
9. Hromadová, Eudmila: *Levoča, pamiatková rezervácia*, Bratislava 1979.

10. Kompanyik, Celestin: A sz. Jakabról czímzett löcsei plebániái templom rövid leírása, Levoča 1891.
11. Nagy, Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal, I—XIII, Pešť 1857—1868.
12. Novák, Jozef: Rodové erby na Slovensku I, Martin 1980.
13. Ostrowski, Olo a Juliusz Hr.: Księga herbowa rodów Polskich, Varšava 1898.
14. Pamiatky — hnutelné — Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II, Prešov 1969.
15. Plicka, Karol: Levoča, klenotnica umeleckých pamiatok, Martin 1980.
16. Plicka, Karol: Spiš, Martin 1971.
17. Schürer, Oskar — Wiese, Erich: Deutsche Kunst in der Zips, Brno—Viedeň—Lipsko 1938.
18. Skladaný, Marián: K počiatkom levočských Turzovcov. Nové obzory 19, 1977, s. 153—170.
19. Sperfogel, Konrád: Alte Leutschauer Chronik. Rukopis v archíve evangelickej cirkevnej obce v Levoči.
20. Still, Pavol: Die Stadtpfarkirche s. Jacobi Maioris in der königlichen Freistadt Leutschau, Levoča 1862.
21. Wagner, Carolus: Analecta Scepusia sacri et profani I—IV, Viedeň 1773—1774.

Poznámka redakce:

Oproti obvyklému způsobu a v rámci zjednodušení přípravy článku k tisku ponecháváme citace literatury a pramenů ve formě, jaká je užívána např. i J. Novákem.

Die heraldischen Denkmäler im St. Jakobs-Kirche in Levoča bis zum Ende des 16. Jahrhunderts.

Heraldische Denkmäler in dieser Kirche, einer der bedeutendsten gotischen Bauarten in der Tschechoslowakei, sind thematisch auf die Staatswappen, die Schilder der königlichen Familien, weiter auf die Wappen der Stadt Levoča und die Familienwappen zerteilt. Aus der ersten Gruppe sind hier die Wappen von Ungarn, Mathias Korvins und seiner Gemahlin Beatrix von Neapel, und Vladislaus II.—Jagiello. Die adeligen Wappen sind zuvörderst durch die Wappen der Familie Thurzo von Bethlenfalva repräsentiert, inzwischen auch ein Schild am Epitaphium aus des 2. Hälfte des 15. Jhts., das offenbar eine älteste Erscheinung dieses Wappens vorstellt.

—MK—

Kazimierz Jasziński

Polsko a sňatková politika Václava II.

Středověké dynastické sňatky měly významný politický charakter. Právě z tohoto pohledu sehrávaly důležitou roli, často nedoceněnou. Na druhé straně nelze význam dynastických sňatků přeceňovat. Z pravidla byly pokračováním uzavíraných dohod, sloužíc jejich zajištění a upevnění. Již dříve byly dynastické sňatky nástrojem politické hry vynikajících osobností. Hovoří se někdy o provádění sňatkové politiky (Heiratspolitik). Nejčastěji byly dílem světských vládců, avšak nebránili se jí ani papežové, jako např. Jan XXII., který častým udělováním manželských dispensí, odstraňujících kanonické překážky (nejčastěji blízké pokrevní příbuzenství) sledoval vytvoření tábora nepřátelského vůči Ludvíku Bavorovi, králi německému od r. 1314 a císaři římskému od r. 1328. Jedním z panovníků stavějícím na široké paletě dynastických sňatků byl český král Václav II. Předmětem této studie je právě sňatková politika tohoto krále zaměřená na jeho vztahy k Polsku. Je zapotřebí poznamenat, že většina dynastických sňatků podnícených Václavem II. se týká polsko-českých vztahů. Můžeme sice mít pochybnost o tom, že při realizování níže uvedených manželství hrál rozhodující roli sám Václav II., který v době uzavření některých z nich měl sotva 20 let. Nepochybně zde sehráli závažnou roli nejbližší jeho rádci, patřící k elitě spoluprádnoucí s mladým králem. Z tohoto hlediska vymezení „sňatková politika Václava II.“ má bezesporu charakter konvence. I s touto výhradou můžeme hovořit o sňatkové politice tohoto panovníka, tím spíše, že nás zajímaví projekty manželství stejně jako uzavřené sňatky jsou spojené buď přímo s osobou Václava II., nebo s jeho nejbližší rodinou či příbuzenstvím. Konec konců Václav, jak se uvádí, byl již v devadesátých letech 13. století, přes svůj mladý věk, zku-

šeným politikem, který před koncem posledního desetiletí 13. století vládl nejen nominálně ale i fakticky tehdejší Čechám. Soudím navíc, že jakkoliv označení sňatková politika Václava II. má alespoň částečně konvenční charakter, je přezí všechno odůvodněné, zvláště ze zřetelů genealogických.

Do rámce sňatkové politiky Václava II. vztahující se ke vztahům polsko-českým¹⁾ náleží následující manželství:

- a) manželství jeho sestry Kunhuty s Boleslavem II., knížetem plockým (od r. 1294 knížetem celého Mazovska),
- b) manželství samotného Václava s Richensou (Ryksou), dcerou krále polského Přemysla II.,
- c) manželství dcery Václava II., Markéty s knížetem slezským Boleslavem III. Marnotratným.

Připouštím, že mimo to z iniciativy Václava II. došlo pravděpodobně k zasnubám vzpomínané Richensy (dále Ryksy), provdané v r. 1303 za Václava II., s Ottou, synem markraběte braniborského Albrechta III., a také k manželství Markéty, dcery Albrechta III. s Přemyslem II. Účast Václava na projektu vzhledem k uskutečnění obou posledních svazků je však jenom hypotetická.

1. Manželství Kunhuty, dcery Přemysla Otakara II. s Boleslavem, knížetem plockým.

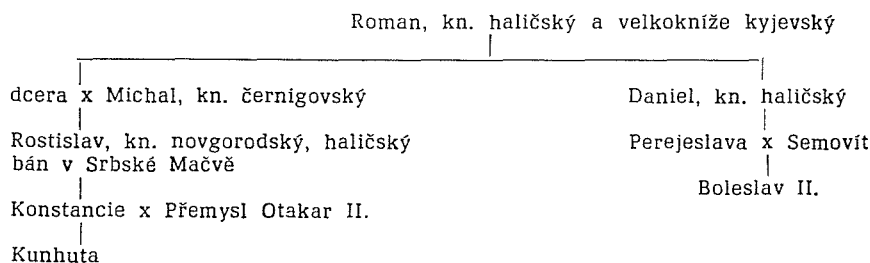
Všechny údaje týkající se tohoto sňatku a také základní genealogická fakta ze života Kunhuty uvádí ve své monumentální Genealogii Piastovců²⁾ Oswald Balzer. Výsledky jeho bádání se udržely se v historiogra-

fil. jak české, tak i polské, dodnes. Z tohoto důvodu omezují se na ocitování zjištění autora Genealogie Piastovců. Kunhuta, narozená v roce 1265, vstoupila do kláštera klarisek v Praze v r. 1276. Ještě v tomto roce byla otcem z kláštera vzata a zasnoubena 22. 11. 1276 Hartmanovi, synu Rudolfa I., krále německého. Po zrušení zasnub byla dána 8. 9. 1277 zpět do kláštera klarisek. Žila v něm do uzavření manželství s Boleslavem. Jak ukázal Balzer, manželství se uskutečnilo v roce 1291 ve spojitosti se snahou Václava II. o opanování Malopolska, které obsadil v prvních měsících r. 1291 po ústupu Přemysla II., nástupce Jindřicha IV. Pravého, knížete slezského z Krakova. Jindřich ustanovil Přemysla svým nástupcem v Malopolsku testametem sepsaným 23. 6. 1290. Téhož dne také Jindřich zemřel.³⁾ Přes ustanovení testamentu Jindřicha Pravého získal Přemysl II. jen část Malopolska, ovšem nejdůležitější, a to oblast krakovskou. Oblast sandoměřskou obsadil tehdy však Vladislav Lokietek, nárokující sobě celé Malopolsko včetně Krakovska, které se nacházelo v držení Přemysla II. S nároky na celé Malopolsko vystoupil současně také Václav II. Přemysl II. ohrožený v držbě Krakova ze dvou stran ustoupil ve prospěch Václava II. mezi 23. 3. a 10. 4. 1291.⁴⁾ Pokud Přemysl II. rezignoval na Malopolsko bez války, pak Vladislav Lokietek nehodlal ustoupit z dílu sandoměřského a zanechat svých nároků na díl krakovský. Za této situace byla nevyhnutelná vojenská konfrontace mezi českým králem a Lokietkem, jehož blízkým spojencem byl plocký kníže Boleslav II. Václav sňatkem své sestry Kunhuty s Boleslavem II. získal přinejmenším příznivou neutralitu knížete plockého ve své válce s Lokietkem. Zbaven podpory ze strany svého nedávného spojence Lokietek, obležený vojsky Václava v Sieradzu, poddal se českému králi 28. 9. 1292, rezignujíc na Malopolsko a uznávajíc se za leníka českého panovníka.⁵⁾ Můžeme však pochybovat, ačkoliv to není úplně vyloučeno, že Boleslav se aktivně podílel na straně svého českého švagra v jeho válce s Lokietkem. Nacházíme ovšem Boleslava pod Sieradzem mezi knížaty hornoslezskými, leníky Václava II., ve chvíli kapitulace knížete kujavského, ale nemusí to být důkazem ozbrojené podpory knížete plockého českému králi. V tomto okamžiku Václavovi stačila neutralita. Jak dlouho vydržely přátelské vztahy mezi oběma panovníky? Tato otázka je odůvodněná faktem opuštění Mazovska Kunhutou v roce 1302 a jejím vstoupením, v témže roce, do benediktinského kláštera sv. Jiří v Praze, v kterém stala se ještě v tom roce opatkou a kde také zemřela dne 27. 3. 1321 a byla pochována. V roce 1302 došlo k rozluce manželství Kunhuty s Boleslavem, a to nepochybně z příčin politických. B. Włodarski připouští, že nikdy vlastně nedošlo k přerušení přátelských vztahů

mezi Boleslavem a Lokietkem,⁶⁾ což je de facto rovnocenné s přijetím názoru, že vztahy mezi Václavem a Boleslavem nebyly nikdy přátelské. Tento názor však vzbuzuje pochybnost. Literatura se snad oprávněně přimlouvá za existenci po jistý čas přátelského poměru mezi králem českým a knížetem plockým.⁷⁾ Ještě kolem roku 1295 tyto vztahy musely být blízké, když bylo tehdy z manželství Boleslava s Kunhutou narozenému synovi dáno jméno Václav.⁸⁾ Teprve v pozdějších letech došlo k zhoršení vztahů mezi oběma panovníky. Je bez pochybnosti, že mimo nesporné předpoklady Kunhuty pro řádovou službu, rozluka manželství s Boleslavem měla příčiny výrazně politické a byla počátkem zjevného přechodu knížete mazovského do tábora protivníků Václava II. Zaráží již udělení jména Eufrozina nejstaršímu dítěti Boleslava II. z manželství s Kunhutou, dceři narozené mezi léty 1292—1294.⁹⁾ Lze pochybovat, že by to navazovalo na jméno Eufrozina, sestry děda ze strany matky Kunhuty.¹⁰⁾ Nejpřijatelnější je, že toto jméno zdědila Boleslavova dcera po matce Vladislava Lokietka Eufrozině.¹¹⁾ Nemuselo to však znamenat roztržku Boleslava s Václavem, ke které došlo teprve po roce 1295. Po krátkém, leč nepochybném ochlazení vztahů mezi Boleslavem a Lokietkem v letech 1291 a 1292, mohlo dojít k novému sblížení obou knížat, které ve svých počátcích nemuselo být zaměřené proti Václavu II., tím spíše, že Lokietek se uznal v r. 1292 za leníka českého krále. První projevy obnovené spolupráce mezi Lokietkem a Boleslavem II. se dají pozorovat v r. 1296, kdy kníže mazovský podpořil Lokietka v jeho válce s Jindřichem Hlohovským o opanování Velkopolska po tragické smrti Přemysla II. K nové spolupráci však mohlo dojít i dříve, snad dokonce již koncem roku 1292, přičemž, jak jsem naznačil již výše, nemusela být zaměřená v počátcích proti Václavu II. Otázka dání jména Eufrozina dceři Boleslava a Kunhuty vyžaduje ještě dalšího zkoumání. Ve věci jména Berta, daného údajně nejmladšímu dítěti Boleslava a Kunhuty,¹²⁾ je třeba zcela přijmout výsledky bádání E. Urbánkové, která prokazala, že Berta nebyla jejich dcerou.¹³⁾

Manželství s Kunhutou bylo Boleslavovým druhým manželstvím. Jeho první ženou byla Gaudemunda (+ 1288), dcera knížete litevského Trojdena. Při křtu přijala jméno Žofie. Boleslav II. zemřel 23. 4. 1313.

Na zakončení úvah věnovaných manželství Boleslava II. s královnou českou obracím pozornost na nepostřehnutý, jak se ukazuje, fakt, že to bylo manželství uzavřené mezi osobami pokrevního příbuzenství ve čtvrtém stupni dotýkajícím se třetího, vyžadující papežský dispens, o kterém se nezachovaly žádné pramenné zprávy. Jak vyplývá z níže uvedeného genealogického schématu, byl jejich společným předkem haličský kníže Roman,¹⁴⁾ praděd Boleslava II. a prapraděd Kunhuty:

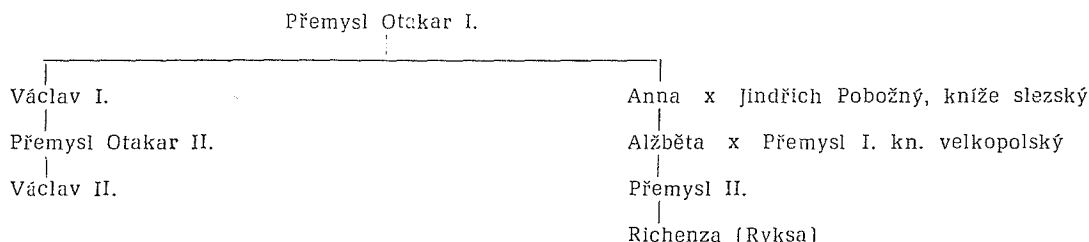

2. Manželství Václava II. s Richenzou (Rejčkou), dcerou Přemysla II. (od 26. 6. 1295) krále polského

Genealogie Václava II. i Richenzy (Ryksy, Rejčky) dočkala se již několikrát důkladného zpracování. Známe jsou rovněž okolnosti uzavření jejich manželství i jeho chronologie. Není proto potřebné podrobně osvětlit těchto otázek a postačí v tomto případě odvolání na literaturu a její hlavní závěry.¹⁵⁾ Narozený 27. 9. 1271 oženil se Václav II. v lednu 1279 se svou vrstevnicí Gutou, dcerou Rudolfa I. Habsburského. Byl to s ohledem na věk jak Václava, tak i Guty sňatek formální. Jejich manželství bylo naplněno teprve v roce 1285. Po smrti Guty (+ 18. 6. 1297) se Václav v roce 1300 zasnoubil s Ryksou, narozenou 1. 9. 1288. Oženil se s ní 26. 5. 1303 v Praze. V tentýž den se uskutečnila také její korunovace, během níž obdržela jméno Alžběta. Pod tímto jménem vystupuje od této doby v pramenech, mezi jinými také v jí vystavených dokumentech. V Čechách byla běžně nazývána Rejčkou, což je zdrobnělina jména Ryksa. Projekt jejich manželství vznikl v souvislosti s plány Václava na získání polského trůnu. Ještě před zahájením velké výpravy do Polska v roce 1300 přivádí Ryksu, pobývajcí tehdy na dvoře markraběte braniborského Albrechta III., do Prahy s cílem uzavřít s ní sňatek. Václav hodlal tímto způsobem umocnit svá práva, jako manžel jediné dcery Přemysla II. (+ 8. 2. 1296)¹⁶⁾ nemajícího mužského potomstva, na polský trůn. Dědictví po Přemyslu II. převzal sice následkem volby magnátů a rytířstva Velkopolska a Gdaňského Pomořanska Vladislav Lokietek, který byl však vyhnán Václavem ze svých držav, jak z dědičných,

tak i ze získaných po Přemyslu II., zásluhou vojenské výpravy českého krále v roce 1300. Úspěchu Václava rozhodla především jeho vojenská převaha nad Vladislavem Lokietkem. Prvním základem pro získání Velkopolska a Gdaňského Pomořanska byla volba Václava tamějšími magnáty. Manželství s Ryksou poskytlo pak Václavovi další právní zajištění. Václav se tímto manželstvím stal nástupcem (sukcesja dynastyczna) Přemysla II. v jeho državách. Zesílily tím pozice Václava na polském trůně, zvláště v oblastech náležejících kdysi otci Ryksy, Přemyslu II. Ryksa zakrátko ovdověla, neboť Václav zemřel ve věku sotva 34 let, dne 21. 6. 1305. Z manželství s Ryksou měl Václav jen dceru Anežku, narozenou v roce 1305, pozdější ženu Jindřicha, knížete javorského. Další osudy Ryksy, mezi jiným její druhé manželství s Rudolfem III. Habsburským, od roku 1306 českým králem, nenáleží již do oblasti nynějších úvah. Zemřela 19. 10. 1335 a byla pochována v jí založeném cisterciáckém klášteře na Starém Brně. V poslední části této studie se budu zabývat zasnoubením Ryksy s Ottou, synem markraběte braniborského Albrechta III., objasňujícím pobyt Ryksy v Braniborsku před jejím odvezením do Prahy.

Charakteristické je, že také manželství Václava II. s Ryksou bylo manželstvím uzavřeným mezi pokrevními příbuznými. Jedná se zde o pokrevní příbuzenstvo ve čtvrtém stupni dotýkajícím se stupně třetího. O v takovém případě nezbytné papežské dispensi se v nám známých pramenech nezachovaly žádné zprávy. Níže uvedené schéma ukazuje, že Václav II. byl pravnukem a Ryksa praprapravnučkou českého krále Přemysla Otakara I.:

3. Manželství Boleslava III., knížete lehnicko-břežského, s Markétou, dcerou Václava II.

Rovněž genealogická fakta ze života Boleslava a Markéty jsou dobře známa z dosavadní literatury.¹⁷⁾ Markéta byla nejmladší dcerou Václava II. z jeho prvního manželství s Gutou. Narodila se v roce 1296. První zmínka o jejím sňatku s Boleslavem, synem knížete vratislavského Jindřicha Břichatého, obsahuje listina Boleslava III., vydaná mezi 7. 1. a 13. 1. 1303, ve které nazývá Václava svým tchánem.¹⁸⁾ Manželství bylo uzavřeno nejpravděpodobněji právě počátkem roku 1303. Byl to de facto pouze projekt manželství, neboť jak Markéta, tak i Boleslav (nar. r. 1291) byli tehdy ještě dětmi. K naplnění manželství došlo teprve v letech 1308–1310. Rozhodnutí z počátku roku 1303 o manželství Boleslava s Markétou doprovázely vážné politické motivy, jak je nejlépe objasnil B. Włodarski. Ve chvíli uzavření zasnub byl Boleslav, jako nejstarší z bratrů, nominálním vládcem knížectví vratislavského,¹⁹⁾ přičemž se dalo očekávat, že právě jemu při budoucím dělení knížectví vratislavského v okamžiku

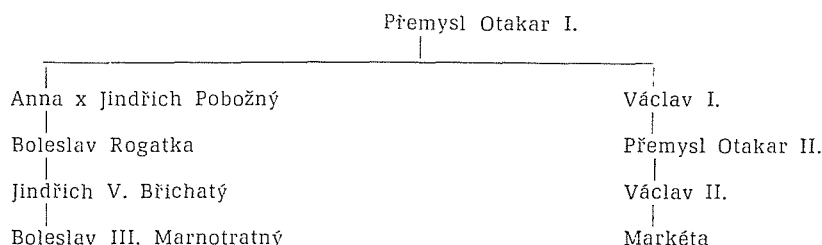
dosažení plnoletosti Boleslava a jeho mladších bratrů připadne Vratislav. Při dělení provedeném v roce 1311 pod pravděpodobným vlivem Boleslava mu připadl však Břeh s nadějí na získání v budoucnu Lehnice, což se dočkalo ostatně brzké realizace. Tak se stal Boleslav knížetem břežsko-lehnickým, zbavujíc svého nejmladšího bratra Vladislava dědictví lehnického. Poslední z bratrů, Jindřich, obdržel Vratislav. Sňatkem své dcery s Boleslavem v roce 1303 podstatně rozšířil Václav II. svůj vliv na celé, tehdy ještě nerozdělené knížectví vratislavské. V souvislosti s tímto manželstvím dosáhl Václav poručnické vlády nad celým knížectvím. Zároveň Boleslav odstoupil svému tchánu území, náležející kdysi ke knížectví vratislavskému a odstoupené jeho otcem Jindřichem V. Břichatým v roce 1294 knížeti hlohovskému Jindřichovi.²⁰⁾ Nebylo to ovšem odstoupení dobrovolné, ale vynucené knížetem hlohovským na uvězněném Jindřichu V. Výše uvedená smlouva Václava s Boleslavem, umocněná manželstvím (vlastně zasnoubením) dcery Václava s Boleslavem, byla, jak to správně potvrdil B. Włodarski, „bardzo zręcznym posunięciem dyplomacji czeskiej“

²¹⁾ pojišťujícím české vlivy v knížectví vratislavském. Území odstoupené Václavovi mohlo sehrát důležitou roli v trvalém spojení Vratislavi s Čechami. Mimo to odstoupení téhož území, nacházejícího se v okamžiku uzavření smlouvy ve vlastnictví knížete hlohovského, tvořilo nespornou formu nátlaku ze strany krále českého na Jindřicha Hlohovského, nehodlajícího uznat nad sebou svrchovanost Václava a vystupujícího s nároky na Velkopolsko, zabrané českým panovníkem.²²⁾

Po vyměření Přemyslovců v roce 1306 Boleslav III. vystupoval jako muž Markéty s nároků na dědictví v Čechách a v Polsku, avšak získal v tomto směru jen nevelké a chvilkové úspěchy. Manželství s Markétou umožnilo později Boleslavovi navázání blízkých vztahů s Janem Lucemburským, ženatým se sestrou Markéty

Eliškou. Během správcování Boleslava v Čechách v době nepřítomnosti Jana Lucemburského zemřela Markéta na zámku v Hradci 7. nebo 8. 4. 1322. Byla pochována v klášteře zbraslavském. Všichni Piastovci březsko-lehničtí od XIV. stol. až do jejich vyměření byli potomci Markéty. Po její smrti oženil se Boleslav III. podruhé, a to s Kateřinou, dcerou bána chorvatského Mladena II. Manželství bylo bezdětné. Boleslav zemřel 21. 4. 1352 a byl pochován v lubiaském klášteře.

Rovněž manželství Boleslava III. s Markétou vyžadovalo papežský dispens, poněvadž byli pokrevními příbuznými ve čtvrtém stupni. Jejich společným prapradědem byl Přemysl Otakar I., jak ukazuje níže uvedené schéma:

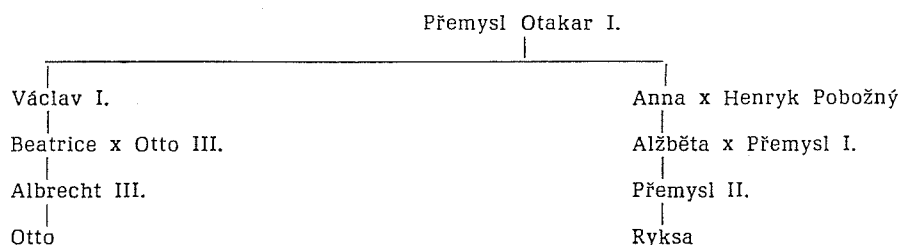
Mimo výše uvedené sňatky Václav pravděpodobně asistoval při uskutečnění zasnub Ryksy (své pozdější ženy) s Ottou, synem markraběte braniborského Albrechta III. a také při sňatku Markéty, dcery jmenovaného Albrechta, s otcem Ryksy, Přemyslem II. knížetem velkopolským. Toto dvojí spojení braniborsko-velpolské nebylo, jak se zdá, zinscenováno žádnou ze stran navazujících uvedených svazky. Chybí informace o jakýchkoliv bližších vztazích (jak přátelských tak nepřátelských) mezi Albrechtem a jinými současnými Piastovci velkopolskými, Boleslavem Pobožným a Přemyslem II. Albrechta více zajímalo sousedství s Meklenburskem a západním Pomořanskem než Velkopolsko, se kterým jeho državy hraničily jen na nevelkém úseku. Na Václava jako iniciátora obou a zvláště prvního svazku (zasnuby Ryksy a Ottu) zdá se ukazují chronologická shoda se smlouvou uzavřenou mezi Václavem a Přemyslem II. ve věci Malopolska. Smlouva se uskutečnila mezi 23. 3. a 10. 4. 1291.²³⁾ Byla zaměřená proti Vladislavu Lokietkovi. Z faktu, že Přemysl II. koncem září 1292 spěchal s pomocí Václava II. obléhajícimu Lokietka v Sieradzu²⁴⁾ vyplývá, že Přemysl II. se zavázal smlouvou z roku 1291 poskytnout ozbrojenou podporu českému králi v jeho válce s Vladislavem Lokietkem. Je pochopitelné, že Přemysl výměnou za tak velké ústupky a závazky musel obdržet ze strany Václava nějakou kompenzaci. Mohla být povahy finanční,²⁵⁾ těžko si však představit, že by bylo možno knížete velkopolského „koupit“ jen za peníze.²⁶⁾ Kompenzací svého druhu mohlo být právě Václavovo zprostředkování spojení mezi knížetem polským a Albrechtem III. K takovému názoru došla již dříve historická literatura, majíc na zřeteli jen manželství Přemysla II. s Markétou.²⁷⁾ Uvádělo se, že Václav II. skrze tyto jím zprostředkované sňatky podpořil plány Přemysla II. zaměřené na obsazení Gdaňského Pomořanska po smrti tamějšího knížete Mściwoje II. Gdaňské Pomořansko bylo prostorem ostrého soupeření mezi Velkopolskem a Braniborskou markou. Sblížení Přemysla II. s Albrechtem branibor-

ským uváděla literatura jako zanechání soupeření ze strany braniborské. Je to však otázka složitější. Nároky na Gdaňské Pomořansko prosazovala linie joannická (potomci Jana I.) markrabat braniborských z dynastie askanišské, avšak Albrecht III. pocházel z linie ottonské (potomci Otty III.), která byla v pokrevním příbuzenství s Přemyslovci. Právě s touto linií udržoval blízké a přátelské vztahy Václav II., bratranec Albrechta III., syna Ottu III. a královny české Boženy—Beatrice. Albrecht a jeho bratři neprosazovali nároky na Gdaňské Pomořansko. Z tohoto hlediska sblížení Přemysla II. s Albrechtem III. by nepřineslo nic nového, neboť k rezignaci nároků na Gdaňské Pomořansko by muselo dojít u linie joannické. Albrecht však mohl nejen nepodporovat pomořanské plány linie joannické, ale mohl se proti nim stavět. Z toho vycházela zajisté myšlenka, která vedla k sňatku Přemysla s Markétou a zasnoubení Ryksy s Ottou. Byly to ovšem předpoklady jen teoretické, avšak mohly vypadat v okamžiku navazování spojení jako zcela reálné, zvláště kdyby sblížení velkopolsko-braniborskému byl patronem Václav II. Odpověď na otázku, zda sňatek Přemysla II. s markraběnkou braniborskou se uskutečnil prostřednictvím Václava II., závisí od určení datace uzavření tohoto sňatku. Kdyby manželství bylo uzavřeno v roce 1291 nebo 1292 (mimo tři poslední měsíce toho roku), tehdy by bylo souběžné s uzavřením smlouvy mezi Václavem a Přemyslem, případně by připadlo do období, kdy ustanovení smlouvy bylo respektováno oběma stranami. Za této situace iniciativa Václava ve zprostředkování manželství Přemysla II. s Markétou by byla velmi pravděpodobná. Ke konci roku 1292²⁸⁾ došlo již k přerušení dohody z roku 1291 a uzavření sňatku mezi Přemyslem a Markétou nemohlo tedy být podníceno králem českým. Bohužel není nyní možno zjistit přesnější data toho sňatku. Všeobecně se přijímá, že Přemysl uzavřel sňatek s Markétou mezi 1. 9. 1288 a 23. 4. 1293.²⁹⁾ První datum označuje narození Ryksy, dcery Přemysla II. z jeho manželství s královnou švédskou

Richizou, která mohla zemřít až po tomto datu. Dne 23. 4. 1293 je Markéta potvrzena bez jakýkoliv pochybností jako žena Přemysla II. Je málo pravděpodobné, aby Richiza, druhá žena Přemysla II., zemřela v roce 1288 po 1. září. V tomto případě by se zachovaly v pramenech nejen zprávy o narození její dcery, ale také o smrti Richizi. Obě zprávy byly by tehdy pravděpodobně registrovány kronikáři ve formě společného zápisu. Richiza zemřela tedy v letech 1289—1292, eventuálně v prvních měsících roku 1293. Toto časové období zahrnuje tedy roky, ve kterých zprostředkování Václava bylo reálné, s lety, ve kterých zprostředkování bylo téměř nemožné nebo přímo vyloučené.

Snadnější je naproti tomu určení přesnějšího data zasnub Ryksy, dcery Přemysla II. s Ottou, synem Albrechta III. To, že snoubenec Ryksy byl synem Albrechta III. a ne Ottu V. Dlouhého, již soudil německý badatel Herman Grotefend. Správnost tohoto předpokladu snažil jsem se dokázat v jedné ze svých dřívějších prací.³⁰⁾ Nyní mohl bych dodat další důkazy potvrzující, že snoubenec Ryksy byl synem Albrechta III. Jedním z nich je záznam smrti Ottu, syna Albrechta III., ve dvou rukopisech popisujících majetek Rejčky.³¹⁾ Datum uzavření těchto zasnub sice není v pramenech zaznamenáno, avšak víc než pravděpodobné se zda být, že se tak stalo v roce 1291. Z papežského dispensu uděleného dne 5. 1. 1292 k sňatku mezi Janem, mladším synem Albrechta III., a Eufemií, dcerou Jindřicha V. Břichatého, se totiž dovídáme, že tento sňatek měl sloužit k likvidaci neshod mezi Albrechtem a nejmenovanými knížaty „Polska“ a Slezska.³²⁾ Knížetem slezským je zde s jistotou Jindřich V. Břichatý, vystupující jmenovitě v další části dispensu. Dux Polonie může označovat naproti tomu jen Přemysla II., knížete velkopolského. Termín Polonia byl zde použit ve významu partikulárním — Polonia = Velkopolsko. Z kontextu celé buly (dispensu) je zřejmé, že žádný jiný kníže piastovský nemohl být označen titulem dux Polonie. Je přímo zarážející, že v papežské listině zmiňovaného Přemysla II. se jakékoliv rozhodnutí uvedené buly vůbec netýkalo. Lze to vysvětlit jen tak, že Albrecht v tomže období činil kroky ve věci dispensu pro oba své syny, jmenovitě pro Jana určeného za manžela Eufemie, ale také pro Ottu, který měl být zasnouben s Ryksou, dcerou Přemysla II. Opatření ve věci tohoto posledního manželství byly buďto současné anebo dokonce o něco dřívější než snaha Albrechta získat dispens pro manželství Jana s Eufemií. Zmínka o Přemyslu v papežském dispensu jakoby navazovala na o něco dřívější či současné snahy o dispens k manželství Ottu

s velkopolskou Piastovnou. Kdyby kroky Albrechta v této věci byly pozdější, pak by zmínka o Přemyslu II. byla úplně nepochopitelná. V každém případě však tato zmínka dokazuje, že před 5. 1. 1292 došlo již ke sblížení mezi Albrechtem III. a Přemyslem II. Toto sblížení mohlo být utvrzeno nejen zasnoubením Ottu s Ryksou, ale současně také samým manželstvím Přemysla II. s Markétou. Obě spojení mohla být současná, ale rovněž tak dobře mohlo manželství Přemysla II. s Markétou předcházet či následovat zasnoubení Ryksy s Ottou. O co těžší, jak již o tom bylo hovořeno výše, je určit přesné datum sňatku Přemysla s Markétou, o to datace vzniku projektu manželství Ryksy a Ottu nevyvolává přílišných těžkostí. Připadá na rok 1291 jako společný rok projektu manželství mezi Eufemií a Janem, mladším synem Albrechta. Koncepce tohoto posledního sňatku musela být vytvořena nejpozději v roce 1291, jestliže již 5. 1. 1292 papež udělil dispens k uzavření tohoto manželství. K zasnubám Ryksy a Ottu mohlo dojít dokonce o něco dříve, tím spíše, že Otta byl starší než Jana ještě za otcova života byl přizván ke spoluvládě.³³⁾ Na druhé straně snahy ve věci manželství Ryksy s Ottou nemohly být o mnoho dřívější než identické snahy v otázce manželství jeho mladšího bratra, a to také s ohledem na datum narození Ryksy (1. 9. 1288) a zvláště s ohledem na zmínku o Přemyslovi v bule z 5. 1. 1292. Po uplynutí delšího času od chvíle uzavření zasnub Ryksy s Ottou nedošlo by k nepřímé zmínce o tomto faktu v dispensu uděleném Eufemii a Janovi. Možná tedy s velkou pravděpodobností soudit, že projekt manželství Ryksy s Ottou se zrodil v roce 1291. Ukazuje se zde chronologická shoda se smlouvou uzavřenou mezi Přemyslem a Václavem II. Není to však shoda náhodná. Musíme vzít na zřetel fakt, že tehdejší politické dohody velmi často byly umocňovány dynastickými sňatky. V tomto kontextu Václavova úloha prostředníka v realizaci zasnub Ryksy s Ottou je velmi pravděpodobná. K uzavření faktického manželství v tomto případě nedošlo, neboť Ryksa byla tehdy dvou nebo tříletým dítětem. Od okamžiku zasnub byla vychovávána na dvoře svého budoucího tchána Albrechta III. Po předčasné smrti svého snoubence Ottu, zemřelého 11. 3. v letech 1237—1299, odvedl ji, jak víme, Václav II. v roce 1300 na dvůr pražský a oženil se pak s ní v roce 1303. Ryksa byla v pokrevním příbuzenství i se svým snoubencem Ottou. Oba byli, jak o tom svědčí níže uvedené genealogické schéma, prapravnuky Přemysla Otakara I., pokrevní příbuzenství bylo ve čtvrtém stupni:

Dispens byl nezbytný. V pramenech nenacházíme o něm bezprostřední zprávu, leč zmínka o Přemyslu, otci Ryksy, v papežském listě z 5. 1. 1292, nasvědčuje, že se zainteresované strany o získání dispensu snažily.

Jak jsem již zdůvodnil výše, manželství Přemysla s Markétou mohlo, ale nemuselo, být rovněž zprostředkováno Václavem II. Je zcela možné, že v roce 1291 došlo rovněž dvojímu svazku mezi Piastovci velko-

polskými, Přemyslem II. a jeho dcerou Ryksou a dětmi Albrechta III. Ottou a Markétou.³⁴⁾ Kdyby sňatek Markéty připadl na poslední měsíce roku 1292 nebo na první měsíce roku 1293, tehdy by jej bylo třeba zkoumat bezprostředně v kontextu vztahů velkopolsko-braniborských. Byl by produktem oboustranného sblížení započatého v roce 1291.

Z výše uvedeného vylíčení sňatkové politiky Václava II. vůči Polsku vyplývá, že manželství uskutečněná za jeho vlády byla typickými sňatky dynastickými majícími výrazně politický charakter a dotýkající se bez výjimek osob v pokrevním příbuzenstvu vyžadujícím papežský dispens. Umocňovaly zpravidla politické dohody prospěšné tehdejšímu českému státu. Současně dávají dobré vysvědčení politickým schopnostem Václava II. a jeho nejbližších rádců.

Poznámky:

- 1) Z dosavadní literatury je nejbližší tomuto článku studie J. Szymczak, *Genealogia Przemyślidów z przełomu XIII i XIV wieku spokrewnionych z Piastami*, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Historia* 8 [1973], s. 39–54. Obsah obou studií není identický a navíc v mém článku — shodně s titulem jsem položil důraz na samotná manželství a jejich politické motivace, naproti tomu ostatní genealogické údaje jsou pojmány jen okrajově.
- 2) O. Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 1859, s. 424–428.
- 3) K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, t. I, Wrocław 1973, s. 161n.
- 4) Viz B. Włodarski, *Polska i Czechy w drugiej połowie XIII i początkach XIV wieku*, Lwów 1931, s. 123.
- 5) Václav, dává Boleslavovi za manželku svou sestru Kunhutu, získal rovněž resignaci samotného Boleslava, kdysi nápadníka trůnu krakovského, na Malopolsko; viz B. Włodarski, c. d., s. 125.
- 6) B. Włodarski, *Stanowisko Rusi halicko-wołyńskiej wobec akcji zjednoczeniowej Władysława Łokietka i jego powiązanie z utratą Pomorza Gdańskiego*, *Zapiski Historyczne* 27 [1962], sešit 3, s. 337.
- 7) J. Šusta, *České dějiny*, d. II 1., Praha 1935, s. 571, pozn. 2. J. Szymczak, c. d., s. 41.
- 8) K. Jasiński, *Dokumentacyjne funkcje imion w średniowieczu*, In: *Powstawanie-przepływ-gromadzenie informacji* (Materiały pierwszego sympozjum nauk dających poznawać źródła historyczne), Toruń 1978, s. 71. Je to první výskyt toho jména v historii piastovské dynastie. Upozorňuji na tento fakt, přehlédl jsem, že to zpozoroval již J. Šusta, c. d., s. 571, pozn. 2.
- 9) O. Balzer, c. d., s. 441; K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, d. III, Wrocław 1977, s. 117.
- 10) W. Dworzaczek, *Genealogia*, Warszawa 1959, tab. 29.
- 11) K. Jasiński, c. d., d. III, s. 31–33.
- 12) O. Balzer, c. d., s. 446.
- 13) E. Urbánková, K. Stejskal, *Pasionál Přemyslovny Kunhuty*, Praha 1975, s. 12.
- 14) Viz W. Dworzaczek, c. d., tab. 27, 29, 82.
- 15) Mezi jinými O. Balzer, c. d., s. 255–257; J. Květ, *Iluminované rukopisy královny Rejčky*, Praha 1931, s. 19–36; B. Włodarski, *Polska i Czechy*, s. 160 a 175; J. Šusta, c. d., d. II/1 a II/2 podle indexu; J. Szymczak, c. d., s. 42 a tentýž, *Wacław II i jego manierstwa*, *Litery* 10 [1971], č. 8, s. 26–28.
- 16) Přemysl II. byl zavražděn z inspirace markrabat braniborských linie joannické; viz K. Jasiński, *Tragedia rogozińska 1296 r. na tle rywalizacji wielkopolsko-braniburskiej o Pomorze Gdańskie*, *Zapiski Historyczne* 26/1961, sešit 4, s. 65 nn.
- 17) Srov. především J. Szymczak, *Genealogia Przemyślidów*, s. 48–50, a také K. Jasiński, *Rodowód*, d. I, s. 170–174.
- 18) Viz pozn. 20.

- 19) Ve vzpomínaném dokumentu z roku 1303 užívá Boleslav titul kníže slezský a pán Vratislavi: *nos Boleslaus dei gracia dux Slesie et dcmnus Wratislaviensis*; *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, d. II., hrsgb. von C. Grünhagen, H. Markgraf, Leipzig 1883, s. 9, č. 5.
- 20) *Ibidem*: *omnem partem bonorum et ducatus Slesie ab illa parte Odre fluvii jacentem, quam per indebite captivitatis vinculum quondam domini Henrici ducis Vratislaviensis patris nostri felicitis memorie illustris Henricus dux Glogovie patruus noster detinet occupatam, ad ius ac proprietatem serenissimi domini Wenceslai Boemie et Polonie regis socii nostri karissimi* (zvýraznil K. J.). V okamžiku uzavření smlouvy tyto země náležely Jindřichu hlohovskému.
- 21) B. Włodarski, c. d., s. 174.
- 22) Tamtéž.
- 23) Tamtéž, s. 122n.
- 24) *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, d. II, nr. 685 (29. 9. 1392—Kalisz): *cum ad expeditionem processimus in Syracz ad regem Bohemie*.
- 25) *Mon. Pol. Hist.*, d. III, s. 208: *Wenceslaus secundus rex Bohemie ... ipsum* (t. j. Přemysla II. — K. J.) *precio et precibus, ab eo ducatum Cracoviensem tanquam dolosus sapiens sibi dari et resignari procuravit eiusque plenam mancipiens possessionem*. Text se nachází v *Kronice katedrálnej krakowskiej*, nesprávně označený A. Bielowským v *Mon. Pol. Hist.* „*Rocznikiem kujawskim*“.
- 26) Jak soudí J. Šusta, c. d., d. II, část 1., s. 425.
- 27) Viz J. Ptašník, *Denar světeho Piotra obrońca jednoscí politycznej i kościelnej w Polsce*, *Rozpr. Ak. Umiej.*, *Wydział Filozoficzno-Historyczny*, 51 [1908], s. 171.
- 28) Nejpозději počátkem ledna 1293 byl Přemysl II. již spojencem Vladislava Lokietka a jeho bratra Kazimíra, knížete łączyckého. Všichni tři vystupovali tehdy s nároky na Krakov. Znamená to výslovné odtržení se Přemysla od Václava II. Za termín a quo sblížení Přemysla s Lokietkem musíme označit poslední měsíce roku 1292.
- 29) O. Balzer, c. d., s. 249.
- 30) K. Jasiński, *Uzupełnienia do genealogii Piastów*, *Studia Źródłoznawcze* 5 [1960], s. 109n. Názor, že Otto byl synem Otty V. Dlouhého se opírá o údaj Zbraslavské kroniky, ve které došlo k omylu ve vymezení filiace Otty.
- 31) *Soupis rukopisů knihovny benediktinů v Rajhradě*, zprac. V. Dokoupil, Brno 1966, s. 132, také J. Květ, c. d., s. 98: *Obiit Otto filius Alberti de Brandenburg*.
- 32) *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*, ed. A. Theiner, d. I, č. 190: *dilectos filios nobiles viros ... Polonie ... ac Slesie duces*.
- 33) *Regesten der Margrafen von Brandenburg aus dem askanischen Hause*, Lieferung 6, hrsgb. von H. Krabbe, Leipzig 1922, č. 1766.
- 34) Manželství Markéty s Přemyslem vyžadovalo dispens, poněvadž byli pokrevními příbuznými ve čtvrtém stupni dotýkajícími se třetího. Přemysl byl právnickem, Markéta prapravnoučkou Přemysla Otakara I.

Přeložil František Chocholatý

Polen und die Ehepolitik Königs Wenceslaus II.

Der böhmische König Wenceslaus II. hat die polnischen Fürste des Geschlechtes Piast zur enigen dynastischen Eheverbindungen inspiriert. Es gehört hieher die Ehe Kunhutas, Schwester von Wenceslaus, mit Boleslaus II., dem Fürste von Plock, weiter die Ehe Wenceslaus mit Richenza, Tochter des polnischen Königs Přemysl II., sowie die Ehe Margarethas, Tochter des Königs Wenceslaus, mit Boleslaus III. — Verschwender. Der Autor lässt hypotetisch auch eine Teilnahme Königs Wenceslaus bei den Heirathsabsichten Königs Přemysl II. mit Margaretha, Tochter Albrechts III., Markgrafes von Brandenburg, sowie bei der Verlobung Ottos, des Sohnes Albrechts mit der erwähnten Richenza zu.

—MK—

Aplikace městského znaku v politické výzdobě Ostravy

V současném období se nestává běžnou záležitostí, že by byl městský znak aplikován v rozsáhlejším měřítku při výzdobě v rámci jednoho města. Jednou z výjimek se stala Ostrava. V roce 1973 pověřil Městský výbor KSČ v Ostravě Útvar hlavního architekta města Ostravy zpracováním výtvarného generelu politické výzdoby jako trvalé politické výzdoby a celkové estetizace města.

Generel politické výzdoby (GPV) stanovil mj., „aby na hranicích města byly při hlavních příjezdových komunikacích vybudovány vstupní poutače, které by symbolizovaly socialistické město a jeho jednotlivé obvody“. Vypracováním návrhů byli pověřeni přední výtvarní umělci Severomoravského kraje, kteří při přípravě vycházeli ze zásady, že „vstupní poutače mají mít vysokou výtvarnou hodnotu ztvárněných symbolů s vhodným začleněním do prostoru, jako součinitele tvorby životního prostředí“. Při vlastní realizaci návrhů vy-

cházel ze dvou závazných symbolů — znaku města Ostravy a pěticípé hvězdy a textu „Ostrava — nositel Řádu republiky a Řádu Vítězného února“. Realizace GPV byla rozložena do všech čtyř městských obvodů. Realizačně organizátorskou stránku přebraly obvodní národní výbory, které se podílely na realizaci i finančně.

Základní informace o vstupních poutacích, které byly doposud instalovány při 9 hlavních příjezdových cestách do města Ostravy přináší následující přehled.

Obvod Ostrava 1

1. Vstup do města od Petřkovic

Umístění: Ostrava-Petřkovice

Materiál: pohledový beton, kov

Autoři: ing. arch. Josef Kupka

Dr. Rudolf Kouba

VSTUPNÍ POUTAČ č. 6

VSTUPNÍ POUTAČ č. 8

Obvod Ostrava 2

2. Vstup do města od Bohumína
Umístění: Ostrava-Hrušov
Materiál: beton, mramor, kov
Autoři: ak. mal. Miroslav Karpala
ing. arch. Bronislav Firla
3. Vstup do města od Havířova
Umístění: Šenov
Materiál: kov
Autoři: ak. mal. Miroslav Karpala
ing. arch. Bronislav Firla
4. Vstup do města od Havířova
Umístění: Ostrava-Radvanice
Materiál: kov
Autoři: ak. mal. Miroslav Karpala
ing. arch. Bronislav Firla

Obvod Ostrava 3

5. Vstup do města od Nového Jičína
Umístění: Krmelín
Materiál: beton, kov
Autoři: ak. soch. Evžen Schollér
ak. mal. Aleš Stanovský
ing. arch. L. Kolarz
6. Vstup do města od Frydku-Místku
Umístění: Paskov

Materiál: pohledový beton, bronz

Autoři: ing. arch. Ivo Šlosar
ing. arch. Pavel Klímoš

Obvod Ostrava 4

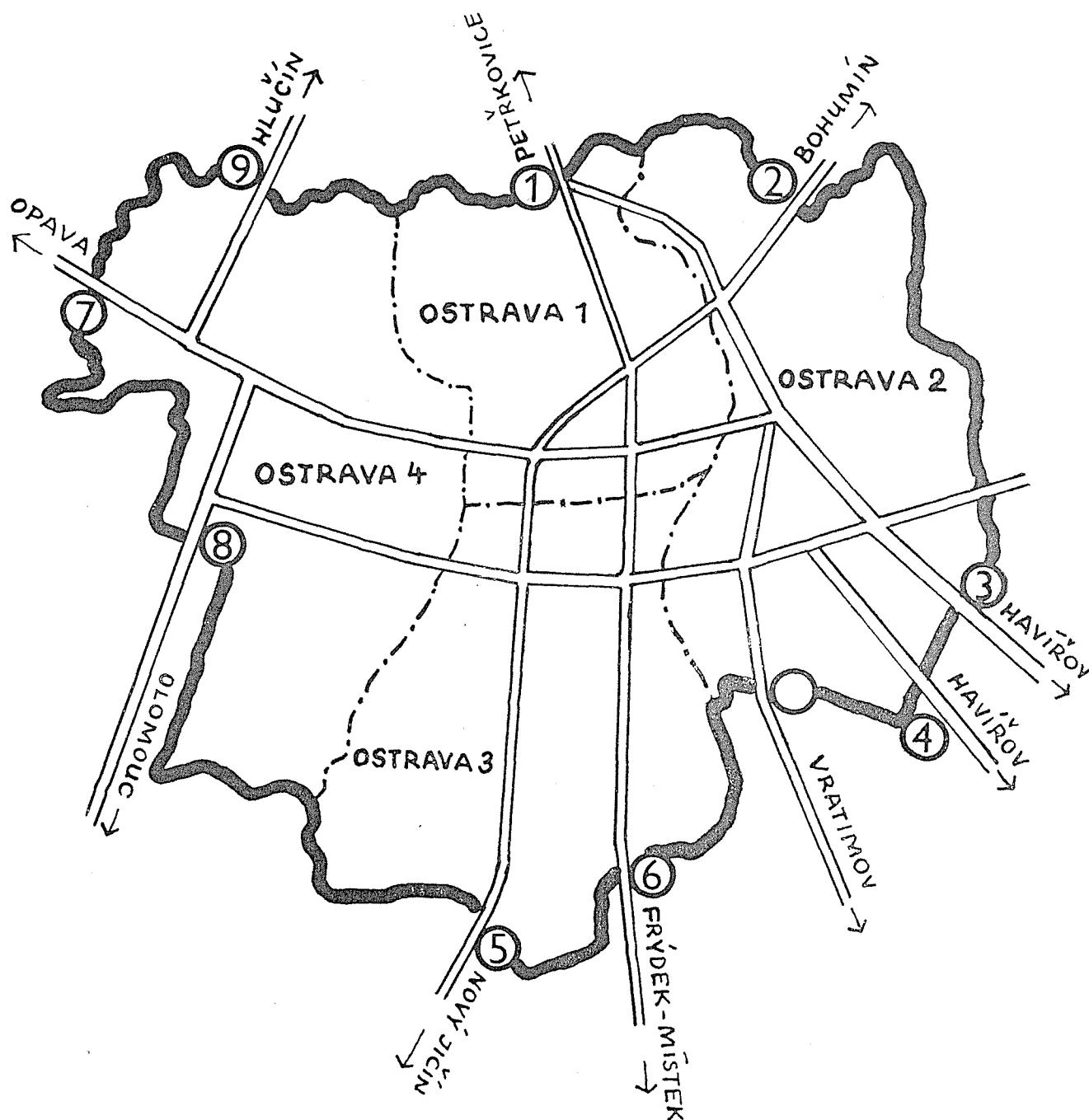
7. Vstup do města od Opavy
Umístění: Velká Polom
Materiál: beton, kov
Autoři: ak. soch. Zdeněk Pokorný
ing. arch. Tomáš Kučera
8. Vstup do města od Olomouce
Umístění: Klimkovice
Materiál: kov, mozaika
Autoři: ing. arch. Zdeněk Strnadel
Šárka Strnadelová
9. Vstup do města od Hlučína
Umístění: Děhylov
Materiál: kov
Autoři: ak. mal. Miroslav Karpala
ak. mal. Vladimír Neuvirt

Mimo těchto devíti poutačů byl realizovaný a pro instalaci je připravený poutač ve směru od Vratimova.

Umístění: Ostrava-Kunčice

Materiál: měď, mosaz

Autoři: ak. mal. Miroslav Karpala
ing. arch. Bronislav Firla

PLÁN ROZMÍSTĚNÍ VSTUPNÍCH POUTAČŮ

Podle výtvarně architektonické a urbanistické zásady GPV mají mít všechny prvky GPV vysokou estetickou úroveň, což lze v některých případech potvrdit. Celkovou výtvarnou úroveň vstupních poutačů však ponechme stranou a povšimněme si jen jedné jejich části — heraldické výzdoby. Tvoří ji znak města Ostravy ztvárněný různými způsoby, v různém materiálu, provedení a rozdílné barevnosti na osmi poutačích. Na dvou poutačích nebyl znak užít.

Ostrava byla založena před rokem 1267. Znak města je poprvé doložen na pečeti z roku 1426. Od poloviny minulého století je ostravský městský znak zobrazován v podstatě ve stejné podobě jako dnes — v modrém štítu stříbrný kůň ve skoku, obrácený doprava, se zlatým sedlem a červenou pokrývkou na zeleném trávní-

ku a v levém rohu štítu zlatá pětilistá růže.¹⁾ Podoba ostravského znaku je jednoznačná — jednoznačná však již není skutečnost na osmi městských znacích, které byly realizovány jako nedílná součást vstupních monumentů téměř ve stejném období²⁾ a ve vzájemné spolupráci 14 autorů. Již při zevrubném srovnání jednotlivých znaků je patrná neznalost základních heraldických pravidel u některých autorů. Tito při tvorbě patrně nevycházeli z popisu znaku, ale přetvářeli již zpracovanou předlohu podle vlastního výtvarného názoru. Jen tak mohlo dojít, u zcela jednoznačné záležitosti k několika omylům a nedostatkům.

V převážné většině autoři realizovali znak v kovu jako navrstvený, svařovaný, či tepaný reliéf s povrchovou úpravou v barvě kovu, v jednom případě je kovový

znak tinkturován a jeden znak byl realizován v barevné mozaice. Základní tvar štítu byl užít v pěti případech španělský, ve dvou gotický a v jednom případě byl znak komponován do tvaru obdélníku.³⁾ Pouze ve dvou případech tedy autoři využili možnosti barevného řešení znaku. U poutače č. 3 je reliéfně zpracovaný znak tinkturován. Užitím plné modré plochy štítu bez zeleného trávníku a některými změnami v detailech se znak poněkud odlišuje od ustálené normy. U poutače č. 8 je znak zpracován v mozaice. Tento znak patří výtvarně i barevně k těm zdařilejším, nedostatkem je však jeho zakomponování do čtverce. Rovněž u poutače č. 9 můžeme spatřovat náznak barevného řešení v podobě svislého plastického členění plochy štítu připomínajícího šrafování. Ať již autoři tento záměr sledovali či ne, uvedené výtvarné řešení plochy štítu vyjadřuje podle heraldických zásad barvu červenou, namísto původní modré.

Současně je však nutno konstatovat, že vedle některých nedostatků při výtvarném řešení městského znaku vznikla i zajímavá řešení, která si zaslouží pozornost. Patří k nim např. městský znak u poutače č. 7, který

ostatně jako celek patří k tomu nejlepšímu co v GPV bylo vytvořeno. Zkušenosti z realizace podobných děl jsou malé a právě proto by se měl v budoucnu do realizace zapojit širší okruh odborníků, zahrnující podle potřeby i heraldiky. Pak vstupní poutače budou zcela určitě plnit všechny požadované cíle.

Poznámky:

- 1) Viz např. L. Baletka — J. Louda: Znaky měst Severomoravského kraje, Ostrava 1980, s. 66.
- 2) Převážně v letech 1978—1981.
- 3) Vstup do města č. 8. Autoři ing. arch. Zd. Strnadel, Šárka Strnadelová.

Foto: Petr Sikula a autor

Die Anwendung des Stadtwappens in der politischen Verzierung Ostraus.

Der Artikel gibt eine Mitteilung über die Benützung des Stadtwappens für die Realisation der Anzeiger, welche an den Fahrwegen bei den Eintritten in die Stadt Ostrau ihre Stelle haben. Grösstenteils wurden sie in Jahren 1978—1981 hiergesetzt.

—MK—

Vladimír Kejla

K problematice růže ve znaku města Ostravy

Rok 1575 je ostravskými heraldiky již tradičně považován za významný mezník v poznání vývoje znaku města Moravské Ostravy. Ke smlouvě z 29. 8. 1575 mezi Fridrichem Sedlnickým z Choltic a městem Ostravou o jezu na řece Ostravici a hraničních pozemcích byla tehdy na pergamenovém proužku přivěšena pečeť z červeného vosku, v jejímž pečetním poli byl ostravský znak ponejprv znázorněn tak, jak ho v podstatě známe dnes: vpravo obrácený kůň ve skoku, vlevo nad koněm růže.¹⁾

Z předchozího období jsou známy zatím dva typy pečetí, na nichž je vždy jen doleva kráčející osedlaný kůň. První z nich byla užívána v letech 1426—1446 a druhá v roce 1512. Znázornění koně ve skoku na pečetí z roku 1575 je vzhledem k dalším sedmi dosud zjištěným typům pečetí do r. 1805 výjimkou. Stranová orientace koně a růže nad ním byla však od té doby zachována až do současnosti.

Snaha o vysvětlení původu růže ve znaku města Ostravy vedla ke vzniku několika teorií, které pokrývají období od 2. poloviny 13. století až do konce 15. století:

1. Růže pocházela ze znaku někoho z rodu Hückeswagenů, nejspíše Jindřicha (2. pol. 13. stol.).²⁾
2. Velmi frekventovaný je názor, že růže byla převzata ze znaku olomouckého biskupa Děťřicha z Hradce (1281—1301).³⁾
3. Obzvlášť nepravděpodobně zní teorie, že růže byla převzata z mitry olomouckého biskupa Jana Očka z Vlašimě (1351—1364).⁴⁾
4. Město si vložilo růži do svého znaku samo jako výraz vděčnosti k Hedvice z Rožmberka, že se r.

1495 přimluvila u svého manžela Beneše z Boskovic, aby postoupil ostravským měšťanům příkopy a valy.⁵⁾

5. Nepozornost rytce pečetidla, náhodná ozdoba štítu nebo snaha o vyplnění volné plochy nad koněm.⁶⁾
6. Snad nejméně pozornosti vzbudila možnost, že růže má souvislost se znakem olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497—1540).⁷⁾

Jako poslední se k problematice původu růže ve znaku města Ostravy vyjádřil Karel Hrbáček v „Úvaze o ostravském znaku“.⁸⁾ Oprávněně zdůraznil, že žádná z dosavadních teorií nemá konkrétní důkazy, a proto se víceméně přiklání k názoru, že růže by mohla být přece jen náhodou ozdobou vyplňující volnou část štítu. Domnívá se, že tento závěr by konečně vyřešil celou otázku, přičemž pochybuje o existenci důkazu v podobě nějakého dokumentu.⁹⁾

Pro poznání vývoje ostravského znaku jsou až do 1. poloviny 18. století jediným pramenem pečetí. Rozhodujícím obdobím pro objevení se růže v městském znaku je prozatím období let 1512—1575, vymezené pečetěmi bez růže a s růží nad koněm. Naděje na zúžení tohoto rozmezí spočívá jedině v případném nálezu jednoho nebo druhého typu pečetí, resp. v nálezu pečetí dosud neznámé.

Časově nejbližší tomuto období je právě episkopát Stanislava Thurza z Bethlenfalvy, který byl na olomouckého biskupa vysvěcen 30. 1. 1497 a zemřel 17. 4. 1540.¹⁰⁾ Pokud bychom chtěli o něm uvažovat jako o „původci“ růže ve znaku města Ostravy, pak by se tedy muselo vzít v úvahu období let 1512—1540.

K podpoře této teorie budeme zatím opět postrádat

důkaz ve formě nějakého dokumentu, případně přímo znakového privilegia. Nicméně na rozdíl od všech ostatních hypotéz máme k dispozici argumenty, které existenci takového dokumentu mohou přímo naznačovat.

Erbem olomouckého biskupa Stanislava Thurza byl dělený štít. V jeho horním červeném poli byl rostoucí korunovaný vpravo obrácený lev, v dolním stříbrném poli byly tři červené růže.¹¹⁾ Zvláště pro 16. století je známo poměrně mnoho dokladů o udělování či polepšování znaků, resp. pečeti, moravským městům, městečkům a vesnicím olomouckými biskupy.¹²⁾

V případě biskupa Stanislava Thurza jsou k dispozici dva doklady o jeho štědrosti při „rozdávání“ růží ze svého znaku:

1. Dne 21. 8. 1527 obdržela ves Bělkovice u Olomouce privilegium, podle něhož mohla užívat „štíť... zelené barvy, a v tom štítu koruna naše biskupská, a na té koruně v prostředku puol lva v červeném poli a zespod v žlutém poli tři růže na pečeti“.¹³⁾ Na základě tohoto privilegia bylo pak zhotoveno pečetidlo datované v opise letopočtem 1528.¹⁴⁾
2. Stará Ves nad Ondřejnicí získala obsahem téměř stejné privilegium dne 14. 9. 1536. Pečeť měla obsahovat „ščit černej barvy a v tom ščitu růži zlatej barvy“.¹⁵⁾

Pro Ostravu mělo působení Stanislava Thurza jako biskupa olomouckého velký význam. Počátkem 16. století se mu totiž konečně podařilo za pomoci bratra Jiřího Thurza vyplatit ze zástavy spolu s celým hunkvaldským panstvím také město Ostravu. Tím skončilo období stagnace města, jejíž příčinou byla zvláště okolnost, že zástavní držitelé Ostravy se snažili rozšířit svá práva na úkor města. Stanislav Thurzo a jeho nástupci pak věnovali Ostravě mimořádnou pozornost, zejména se ujímali města v jeho stálých sporech s okolními feudály a dbali o jeho hospodářský rozkvět.¹⁶⁾

A právě do této doby spadá podstatná a stále rolí diskutovaná proměna znaku města Ostravy, tj. změna stranové orientace koně a rozšíření znaku o růži. K této proměně zcela určitě nemohlo dojít samovolně, ale — pokud k ní došlo do r. 1540 — rozhodně jen z vůle

biskupa Stanislava Thurza formou zvláštního privilegia, stanovujícího či spíše polepšujícího městský znak, resp. pečeť.

Poznámky:

- 1) Archiv města Ostravy, fond Archiv města Moravské Ostravy, sign. I A 29, inv. č. 29.
- 2) P. Ziegler: Die Grafen von Hückeswagen in Mähren, Brno 1943, s. 84—85.
- 3) F. Wattolik: Beiträge zur Geschichte der Stadt M. Ostrau, Ostrava 1881, s. 155.
- 4) L. Kohut: Znak města Ostravy. Věstník ÚNV města Ostravy, 1947 (r. 2), č. 11, s. 1.
- 5) A. Červenka: Kapitola z dějin Ostravy. In: Ostrava, město uhlí a železa, Praha—Brno 1947, s. 15.
- 6) R. Drapala: Geschichte der Stadt Mährisch—Ostrau, Ostrava 1933, s. 50.
- 7) Kohut: cit. dílo, s. 2.
- 8) K. Hrbáček: Úvaha o ostravském znaku Zpravodaj ostravské pobočky GHSP, 1978, č. 5, s. 46—61.
- 9) Tamtéž, s. 55.
- 10) Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby, Olomouc 1977, s. 195.
- 11) L. Louda: Znaky olomouckého biskupství a arcibiskupství, olomouckých biskupů a arcibiskupů, Olomouc 1977, tab. 9.
- 12) I. Štarha: Ke vzniku nejstarších vesnických pečeti na Moravě, Heraldika, 1977 (r. 10), č. 1, s. 6—38.
- 13) Tamtéž, s. 13—15; dle Listináře Selského archivu I, č. 249.
- 14) V. Spáčil: Pečeť a znaky měst, městeček a obcí olomouckého okresu, Olomouc 1985, s. 36.
- 15) Štarha, c. d., s. 16; dle Listináře Selského archivu II, č. 475.
- 16) Dějiny Ostravy, Ostrava 1967, s. 114.

Zur Problematik der Rose im Wappen der Stadt Ostrau

Zum erstenmale erscheint die Rose als Bestandteil des Stadtwappens Ostraus auf dem Siegel aus dem Jahre 1575. Diesmal ist sie am Schilde über der Figur des Pferdes untergebracht. Die historische und heraldische Literatur kennt einige Anschauungen auf die Ursache dieser Wappen-Verbesserung. Der Autor neigt sich zur Ansicht, dass die Rose vom Familienwappen des Olmützer Bischofs Stanislaus Thurzo (1497—1540) abstammt, welcher ähnlich die Siegelzeichen der Gemeinden Bělkovice bei Olmütz und Stará Ves über Ondřejnice verbessert hat.

—MK—

Heraldika na stránkách vlastivědných časopisů

Pod tímto titulem hodlá redakce Zpravodaje KGHO postupně přinášet bibliografie článků s heraldickou tematikou ve vlastivědných periodikách a připravovat tak půdu pro další díly Bibliografie české práce heraldické, doposud zaměřené jen na oborové tiskoviny (viz Bibliografie české práce heraldické I, Ostrava 1983, s. III). Z toho důvodu bylo přistoupeno k publikování anotovaných bibliografických záznamů, které se v podstatě řídí edičními zásadami zmíněné heraldické bibliografie. Poněvadž jednotlivé časopisy neobsahují většínou velké množství heraldických článků, které by vyžadovalo tematické členění, řadíme je pouze abecedně podle autorů. Redakce Zpravodaje počítá s účastí členů KGHO při zpracovávání příslušných bibliografií a zájemcům o spolupráci poskytne potřebné informace.

TĚŠÍNSKO 1957 — 1985

Přehled vydaných čísel v letech 1957—1984 podává Jiřina Veseiská: Bibliografie časopisu Těšínsko 1957—1973, Frýdek-Místek, Vlastivědný ústav 1976, 274 s. a též, Bibliografie časopisu Těšínsko 1975—1984, Frýdek-Místek, Okresní vlastivědné muzeum 1985, 134 s.

—bčk— (Havlíček, Bedřich)

Historický obecní znak Komorní Lhotky.

1977, č. 4, s. 20—21.

Popis jednotlivých užívaných pečeti, kresba pečeti z r. 1702.

Mikoláš, Jaroslav Ludvík

Znaky obcí na Frýdecku.

1962, č. 1—2, s. 25—30, pram. a lit. 5.

- Popis pečeti obcí frýdeckého panství: Frýdek, Baška, Bartovice, Bruzovice, Dobrá, Dobratice, Dolní Domaslavice, Horní Bludovice, Horní Datyně, Horní Domaslavice, Janovice, Kaňovice, Krásná, Kunčice, Lískovec, Lubno, Malenovice, Morávka, Nižní Lhoty, Nošovice, Nová Ves, Panské Nové Dvory, Pazderna, Pražma, Prostřední Bludovice, Pržno, Raškovice, Řepiště, Sedliště, Skalice, Staré Hamry, Staré Město, Šenov, Václavovice, Vojkovice, Vratimov, Vyšní Lhoty, Žermanice. 35 kreseb, pečeti a razítek.
- Němec, Emerich
Nejstarší pečetě některých těšínských obcí.
1958, č. 2, s. 17.
Popisy pečeti obcí Bělá, Bystřice n. O., Guty, Hrádek, Karpentná, Komorní Lhotka, Košariska, Lomná, Milíkov, Mosty u Jabl., Návsí u Jabl., Oldřichovice. 12 fotografií pečeti.
- Němec, Emerich
Znak města Českého Těšína.
1970, č. 4, s. 1—3, lit. 1.
Upravení podoby městského znaku v letech 1920—1921. Kresba znaku a fotografie pečeti.
- Panic, Idzi
K výzkumu erbu Těšínského knížectví.
1978, č. 3, s. 26—28, pozn. 32.
Vývoj znaku od počátku 14. stol. do 16. stol. Fotografie pečeti z r. 1602 a z 18. stol.
- Rožňák, Ondřej
Pudlov.
1959, č. 8, s. 6—7.
Popis znaku schváleného v r. 1948 a jeho kresba.
- Sedláček, Karel
Nový znak Rychvaldu (okres Karviná).
1984, č. 2, s. 33.
- Popis původní pečeti obce a návrh nového znaku. Kresby obou.
- Šefčík, Erich
Pečetě těšínského knížete Kazimíra II.
1980, č. 1, s. 17—23, lit. a pram. 15.
Popis jedenácti typů pečeti z let 1483—1523. Fotografie devíti z nich.
- Šefčík Erich
Tři neznámé pečetě těšínských cechů ze 17.—18. století.
1980, č. 1, s. 21—23, lit. a pram. 5.
Popis pečeti cechu sládků z r. 1654 a 1767 a pečeti sdruženého cechu stolařského, bednářského, kolářského a sklářského z r. 1726. Fotografie obou pečeti sládků.
- V. Š. [Škuta, Vladimír]
Nový znak Frýdku-Místku.
1965, č. 15, s. 29.
Popis a kresba nově schváleného městského znaku z r. 1965.
- Škuta, Vladimír
Z historie frýdeckého zámku.
1968, č. 2—3, s. 31—34, pram. a lit. 3.
Soupis 36 šlechtických erbů a znaku města Těšína, umístěných v rytířském sále zámku. 5 fotografií ze sálu.
- rž— [Žáček, Rudolf]
Městské znaky Frýdku a Místku v minulosti a současnosti.
1979, č. 2, s. 26—27, pozn. 3.
Vývoj a popis znaků obou měst sloučených v roce 1945. Kresby znaků Frýdku, Místku a Frýdku-Místku.
- Miloslav Kroček

Do Vaší knihovny

Josef Svátek: Dvorská kancelář Valdštejnova frýdlantského vévodství. Studie Muzea Kroměřížska '83, 1985, s. 43—96.

Rozsáhlá diplomatická studie shrnující mnohaleté autorovo archivní bádání není nezajímavá ani pro heraldiky. Úvodem Svátek probírá kusé údaje o Valdštejnově lukovsko-vsetínské kanceláři a posléze soustředí svou pozornost na frýdlantské vévodství, jeho úřady a jimi vydávané písemnosti. Mezi privilegia vycházející z dvorské kanceláře frýdlantského vévodství náležely také erbovní listiny, určené většinou pro vévodovy úředníky a armádní důstojníky. Jejich texty jsou známy z kopií zhrnujícího léta 1624—1630 a z korespondence. Celkem uvádí Svátek 14 osob a současně i popisuje jim udělené erby. Téměř celá tato pasáž však již byla uveřejněna týž autorem v Heraldické ročence na rok 1977 (Erby z dvorské kanceláře frýdlantského vévodství, HR 1977, s. 69—76), odkud bylo také přejato 12 kreseb erbů z pera Karla Lišky. Oproti zmíněnému článku nalézáme

pouze jedno, ale významné nové zjištění, týkající se existence jediného známého dochovaného originálu erbovní listiny z frýdlantské dvorské kanceláře. Jedná se o privilegium pro Davida Chrastského z Adlersfeldu z 7. 5. 1633, uložené dnes ve fondu Rodinný archiv Valdštejnů v mnichovohradištské pobočce SOA Praha. Fotografie zdařile provedené erbovní miniatury Svátek také uveřejňuje. Je třeba se ještě zmínit o celé řadě pečeti, které Svátek ve své studii popisuje a částečně i reprodukuje. Vedle množství pečeti a sekretů Albrechta z Valdštejna jsou zde popsány i pečeti jeho manželky Lukrecie Nekšovny z Landeka, zemského hejtmána frýdlantského vévodství Gerharda Taxise a Jiřího Sádovského ze Sloupna.

—km—

Jan Wantula: Herby i pieczęcie miast i gminy Skoczów. Skoczów 1984, 26 s.

Druhé největší město bývalého Těšínského knížectví Skočov (Skoczów) se dočkalo v této drobné publikaci monografického zpracování svého

znaku a rovněž znakových znamení deseti obcí sloučených v roce 1973 v rámci právě tehdy probíhající územní reorganizace se Skočovem. J. Wantula na základě svého výzkumu a s přihlédnutím k průkopnické polské práci M. Gumowského Herby i pieczęcie miejscowości województwa śląskiego, vydané již v roce 1938, kde ovšem jsou popsána jen některá pečetní znamení, podal soupis a popis padesáti typů znaků a pečetních znamení, jak je nacházel na různých městských a obecních dokumentech, až do třicátých let tohoto století. Pro polské čtenáře je jistě zajímavé, že právě Těšínsko je jedním z prvních území dnešního Polska, kde se počaly používat pečetní znamení. Ovšem Těšínsko, jako součást českého státu, mělo po staletí vždy blíže k němu a vyspělejší české právo zde naprosto převládalo. Škoda, že autor nezná prameny opavského státního archivu, totiž jeho katastry z 18. století. Podařilo by se mu tak u většiny obcí posunout hranici výskytu pečetních znamení do poč. 18. století. Drobná publikace je doplněna kresbami znaků a pečeti. Šef

Herbarz szlachty polskiej Władisława Nowina-Chrzanowskiego, Faksimile rukopisu. Bonn, Institut für angewandte Sozialgeschichte 1984, 109 s.

Prezentované dílo, vydané jako faksimile, představuje výsledek padesátileté práce autora nazývaného v litevské literatuře „posledním heroldem Polska“. Je komplexem skládajícím se z 6986 zobrazení „herbů“ a jejich variant (např. u herbu Prus 3 je to 33 variant, u Radwan 49 variant apod.). Herby jsou, obdobně jako klenoty, zobrazeny ve schematické formě a jsou uspořádány podle polské abecedy (nejvíce erbů a jejich variant je u písmene K — 842, nejméně pak u písmene U — 17). I když práce není doplněna citacemi pramenů, je přesto důležitým zdrojem informací pro práci heraldiků a historiků, kterým umožní lépe poznat strukturu dávné polské feudální společnosti.

Chocholatý

Vladimír Bystrický — Václav Hrubý:

Přehled archivů ČSR. Praha 1984, 208 s.

Velmi potřebnou a dlouhá léta postrádanou příručku vydala Archivní správa ministerstva vnitra ČSR. Vlastním popisům archivů, zachycujícím stav k 1. 1. 1983, předchází instruktivní předmluva se seznamem zkratk a dvě úvodní statě. První podává nejdůležitější informace o vývoji a organizaci archivnictví v českých zemích po roce 1945 a cihlá seznamuje s hlavními zásadami, podmínkami a možnostmi studia v českých a moravských archivech. Všeobecnou část uzavírá výběrová bibliografie archivnictví ČSR. Popisy jednotlivých archivů začínají Státním ústředním archivem, archivy zvláštního významu a dalšími archivy na území Prahy. Po nich jsou zařazeny archivy podle krajů v pořadí státní oblastní archiv, archivy národních výborů a vybrané podnikové archivy. V Severomoravském kraji se tedy jedná o Státní oblastní archiv v Opavě včetně poboček v Olomouci a Ja-

novicích, Archiv města Ostravy, okresní archivy v Bruntále, Frýdku-Místku, Karvině, Novém Jičíně, Olomouci, Opavě, Přerově, Šumperku, Vsetíně, podnikové archivy Třineckých železáren, VŽSKG, NHKG a sdružené podnikové archivy OKD a Pozemních staveb. Informace o každém archivu jsou rozděleny do několika odstavců — adresa centrály i poboček, telefonní čísla, návštěvní doba pro badatele; stručný přehled vývoje archivu, množství uchovávaného materiálu. Nejvíce pozornosti je věnováno soupisu nejvýznamnějších fondů a sbírek včetně uvedení časového rozsahu a přehledu tištěných pomůcek k fondům, edicí a jiných publikací archivu. Místní a jmenný rejstřík k názvům fondů a sbírek celé dílo uzavírají. Prodej vázané publikace v ceně 18,— Kčs zajišťují státní oblastní archivy, v našem kraji Státní oblastní archiv v Opavě, Sněmovní 1, 746 22 Opava, nejlépe formou osobního zaplacení a vyzvednutí. —km—

Z činnosti klubu

Historie Vítkovic na pohlednicích.

Klub genealogů a heraldiků Ostrava uspořádal ve dnech 19. 2. — 3. 3. 1986 zdařilou výstavu pod názvem „Minulost Vítkovic na poštovních pohlednicích z let 1898—1970“. Na výstavě, která se uskutečnila ve výstavní síni DK ROH Vítkovic, bylo prezentováno více jak 250 pohlednic ze sbírky člena KGHO s. Pietoně, zachycujících Vítkovické železářny, jejich provozy i obec Vítkovice v proměnách času. Pohlednice byly vhod-

ně a citlivě doplněny urozměrnými předměty, vztahujícími se k hutní výrobě, jako např. valčířské kleště apod.

Výstava se setkala s příznivým ohlasem široké ostravské veřejnosti. Svědčí o tom nejen více než 3500 návštěvníků, ale i slova uznání v pamětní knize. Úspěch akce je příslibem i závazkem do budoucnosti pro realizaci obdobných akcí s příbuznou tematikou třeba i v širším měřítku.

Jubilea členů KGHO
ve 2. čtvrtletí 1986

10. 5. se dožívá 50 let Udo Wanden-
burg, zakládající člen KGHO.

23. 5. se dožívá 65 let Vladimír Ro-
linc.

Blahopřejeme.

DOTAZY

Hledám datum a místo svatby
Frant. Starhoně z Boskovic s Klárou
Favlovskou z Luk u Jihlavy v době
1838—1845 na západní Moravě.

Dále hledám datum a místo svat-
by, jakož i rodné jméno Terezie pro-
vdané za Šebestiána Mališe z Frýdku
v době 1755—1775, asi na Ostrav-
sku, Těšínsku.

Miloslav Kruček
nám. V. Vacka 1675
708 00 Ostrava-Poruba

Hledám ochotného spolupracovní-
ka k perlustraci matriky v Třeboni.
Jedná se o otce mé prababičky, pří-
měho účastníka napoleonských vá-
lek. Data sdělím.

Ing. Jindřich Mach
nám. 9. května 500
708 00 Ostrava-Poruba

Hledám údaje o rodech Lažhan,
Votrubec, Tábořský, Jůna z Hranic
(okr. Přerov) a okolí.

Jan Jůna
729 82 Staré Město
pod Landštejnem 123

Hledám zájemce o genealogii rodu
Hrubých, zejména ve vztahu k Be-
rounsku a Podbrdsku, za účelem vý-
měny informací, příp. další spolu-
práce.

JUDr. Milan Hrubý
Za rybníkem 437
286 01 Čáslav

Mám zájem o jakékoliv informace
o rodu Rýdlů. V roce 1557 se Martin
Rýdl přistěhoval z neznámé výcho-
dočeské vesnice do Chrudimi. Sou-
časně děkuji alespoň touto cestou
neznámému příteli z Chrudimi, kte-
rý mi poskytl informace o zatím
nejstarších mých známých předcích.

Milan Rýdl
Chrastavská 271/26
460 02 Liberec 2

375.

Kladrubský ze Svrčova

Větev starobylého rodu usadlého na východní Moravě a v pohraničí moravsko-slezském, jakož i ve Slezsku, pocházejícího asi z hradu Svrčova (původně Svěřčova) u Hranic, jehož držitelé si oblíbili příjmení Svěřč a rozšířili se do četných moravských a slezských osad jako Kunčic, Lazník, Násilá, Zdounek, Ždánic, Tršic, Mejlic, Pavlovic, Podolí, Velkého Petřvaldu, Žeranovic, Tupce, Mokrého Dance v Opolsku a jinde, jak o tom obšírně jedná polský časopis *Miesiecznik Heraldyczny* 1931, č. 10 a jak jednotlivé rody uvádějí *Starom. rod.*, zvláště s. 115, 233, 468. Příjmení Svěřč se u některých větví udrželo dlouho, u jiných bylo brzy odloženo a jen četné názvy osad Cvrčovice — Svirčovice apod. upomínají na tento rozrod, jehož znak (viz dole) byl nazýván u nás i v Polsku „svěřček“. Kladrubští byli tedy jen jednou z četných větví rodu Svěřčků, nazývajících se podle Kladrub u Kelče (Hosák 667) v okolí Němčic a Komárovic (Lechner I 31, 91, 82), které 1539 Alex K. ze S. prodal Janovi st. Obešlíkovi z Litultovic (Siebm. Schles. 32). Mezi nejstarší Svěřčky, kteří seděli na Kladrubech, patří Svěřč, 1390 již zemřelý, zanechávaje vdovu a syny Zdislava a Tupce (Lechner II 89). Ofka z K. a její děti, snad totožní s předcházejícími, se jmenují 1407 (Lechner II 259). Vlček z K. 1409; Vlček, syn Svěře z K., 1450 (Lechner II 262, 223); Václav z K. 1408 (Lechner I 26), 1420 Ofka a její syn Čeněk z K. (Lechner II 310); Ceněk z K., jinak ze Zdounek, ženat s Markétou z Kokor, majitel Němčic a Komárovic 1412—1430 (Lechner I 31, 82, 91, 95, II 301) a jiní viz *Starom. rod.* 233—234. Aleš K. ze S. svědčí v Těšíně 1517 a přichází 1520—1530 s Mikulášem K. ze S. (Saalb. 23, fol. 222 A. A. Vídeň, často A. B. Kroměříž, lenní soudní kniha č. 6). Vlost K. ze S. a na Kladrubech 1533 (Adamus 65); 1521 Jan, syn zemřelého Jaroše K. ze S., prodal Kladruby bratru Alšovi; 1547 Jan K., syn zemřelého Alše; 1539 Alexandr K. ze S. na K. man olomouckého biskupa (vše Zukal G. S.). Aleš K. ze S. zemřelý, vdova Markéta z V. Polomě; Mikuláš K. ze S. na lénu Nemoticích (Zukal G. S.). Jaroš K. 1484 poručník Elišky z Petřivaldu a Košátek, ženy Beneše z Drahotuš (K. D. 107). Dolní Bludovice na Těšínsku držel 1543 Mikuláš K. ze S., 1554 Jaroš, 1576 Frydřich (Hosák 898). Týž Frydřich uváděn často 1574—1591 (T. G. 73, 155, 163, 167, 175, 196; též Těš. Reg. I 6). Horní Životice měl 1591—1594 Frydřich K. ze S. (Hosák 897), který 1590 holdoval v Těšíně (ZVGAS 1884, s. 286). Jindřich 1600 na Životicích; Jan K. 1643 úředník Lazisk má na štítě N; Kateřina K. ze S. 1673 vdova po Bernartovi Gárském z Gars a na Těšanech (vše Zukal G. S.). Aleš K. ze S. na K. 1533 (A. B. Kroměříž, léno Hochwald, Rep. I 154). Václav K. ze S. 1612 úředník na Zlíně (grunt. registra Zlína, městský archiv ve Zlíně). Původní větev rodu ze Svrčova se psala Svrčovský ze S. a patří sem 1542 Jaroš, syn

Jana S. ze S.; manželkou jeho bratra byla Veronika z Bilkovic (P. B. 39, 84). K. ze S. uvádí též CDM V 115. Kateřina K. ze S. byla 1489 ženou Jiřího Sedlnického z Choltic a Račan (Häussler 10).

Znak původní rodu ze Svrčova bylo na červeném štítě stříbrné znamení jako N. Tak vymalován již 1300 znak píše krále Otakara ve Vídni jménem Svěřčka (Chewreczko) z Atzkersdorfu (*Starom. rod.* 12). Znamení N představovalo staré válečnické náradí ze železa kované, ostrými hranami, výběžky, často i kruhem opatřené, které bylo vrháno pod koně rytířů, do souťsek a průsmyků a jehož účelem bylo poranit nohy (šlachy) rytířských koní. O významu svěřčku jedná časopis *Miesiecznik Heraldyczny* 1930, č. 6. V pozdějších dobách malován znak K. ze S. jak vyobrazeno (tab. XVI). Nesprávně je vymalován znak Markéty K. ze S. v erbovníku Václava Sedlnického z Choltic (zem. 1572), totiž na červeném štítě žluté příčné břevno, klenot 3 paví péra, přikryvadla modro bílá. Znak vyobrazuje a krátce jedná Siebm. Schles. 32, 128; Siebm. A. A. Preus. Schles. II 60.

376.

Klara

Příjmení na Osvětimsku žijících zemanů, z nichž pan (!) Klara se uvádí 1446 a 1460 při zemském právu osvětimském (Rauscher 51, 53). Petr Klára z Glemkovic, osvětimský zeman, má na pečeti 1441 znak či herb Kornic (Piekosinski Herald. 84), tedy středověký lis, jak vyobrazeno u rodu z Kornic.

377.

Klichman, Kliman

Dvě různé slezské rodiny, které pro podobnost příjmení snadno mohou být zaměňovány.

I. Klichman — starší rod žijící na Zatorsku, kde Stanislav K. byl 1546 ve službách Mikuláše Tikovského z Vojslavic. Týž pan Stanislav K. se soudil 1546 v Zatoru s Florianem Žebřidovským a 1550 jmenuje se pan Stanislav K. z Radoče (Rauscher 368, 387, 390).

II. Klimanové Jiří, Bartoloměj, Vincenc a Ondřej původem z V. Hlohova obdrželi přímlovou vratislavského kanovníka doktora Ondřeje Klimana od palatina Pontana z Breitenberka 1. 6. 1604 znak (erbovník Pontana ve strahovské knihovně v Praze, fol. 271—274, viz Časopis Rodopisné společnosti 1937—8, s. 81).

Znak neznám Rovněž z V. Hlohova pocházel Valentin Kliman, který se svým adoptovaným synem Petrem Klimanem Laslem obdržel 3. 11. 1612 znak a vladectví, které přešlo na jeho syna Ignáce Leopolda, kanovníka vratislavského. Tito měli na štítě pošikmé žluté břevno, v černé části pod břevnem heraldickou lilii, v červené nad břevnem holubici s jetelovým lístkem v zobáku, klenot dvě rozložená orlí křídla a mezi nimi táž holubice (obš. s. vyobraz. znaku Siebm. A. A. Preus. Schies. II. 61).

